

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

**Úvod do světa práce se zaměřením na metody výuky
v hodinách občanské výchovy**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Sapík, PhD.

Autor práce: Iveta Zogalová

České Budějovice, 2008

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

**Úvod do světa práce se zaměřením na metody výuky
v hodinách občanské výchovy**

**Introduction to world of work with a view to methods of
education in lessons of civic education**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Sapík, PhD.

Autor práce: Iveta Zogalová

České Budějovice, 2008

Prohlašuji, že diplomovou práci s názvem „Úvod do světa práce se zaměřením na metody výuky v hodinách občanské výchovy“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 25. dubna 2008

.....
Iveta Zagalová

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Miroslavu Sapíkovi, PhD. za odborné vedení a pomoc při zpracování mé diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na vzdělávací oblast Úvod do světa práce se zřetelem na metody, kterými je možné zapojit profesní přípravu do rámce vzdělávacího oboru Výchova k občanství.

Teoretická část je věnována informacím o vývoji profesního poradenství, současných přístupech k problematice volby povolání a o souvislosti mezi volbou povolání a vzdělávacím oborem Výchova k občanství. Zmíněn je také význam volby povolání v životě žáka základní školy a učitele, který se profesní přípravě žáků věnuje.

Praktická část je zaměřena na vhodné metody výuky tohoto tématu a jejich uplatnění ve školní praxi. Metodické a pracovní listy mohou sloužit jako pomůcka, a to především v osmé a deváté třídě základní školy.

ANNOTATION

The thesis is focused on educational area Introduction to world of work with a view to possibility of integration of professional preparation to the framework of the educational field of Civil Education.

The theoretical part is devoted to information about the development of professional counselling, contemporary approaches to vocational selection and about the connection between vocational selection and educational field of Civil Education. The importance of vocational selection in the pupil's life and of teacher who deals with professional preparation is mentioned as well.

The practical part is focused on appropriate learning methods of topics associated with vocational selection and their assertion in school practice. The lesson plans and worksheets can be used as teaching aids especially in the eighth and ninth grade of elementary school.

OBSAH

Úvod.....	8
1. Základní pojmy	9
2. Vznik a vývoj profesního poradenství	11
3. Profesní příprava žáků základních škol v současnosti.....	16
4. Žák a volba povolání.....	25
5. Profesní příprava žáků v rámci vzdělávacího oboru Výchova k občanství.....	31
6. Praktická část	38
6.1 Metodické listy	40
6.2 Realizace a průběh výuky	60
Závěr	64
Summary.....	66
Přílohy.....	68
Seznam použité literatury	75
Internetové zdroje	77

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem zvolila problematiku profesní přípravy žáků základních škol se zřetelem na metody výuky této oblasti v rámci vyučovacího předmětu občanská výchova. V souladu s Rámcovým vzdělávacím programem, který se stane během několika let základním kamenem českého školství, budu svou práci vztahovat ke vzdělávacímu oboru Výchova k občanství, jenž obsahově doplňuje dosavadní vyučovací předmět občanská výchova.

Práce (ve smyslu zaměstnání) je již po staletí neoddělitelnou součástí lidského života. V dobách dávno minulých byla chápána jako zdroj obživy, zatímco v dnešním světě je její význam daleko širší. Práce poskytuje prostor pro seberealizaci, navazování sociálních kontaktů, plnění snů, a proto má v životě člověka významné postavení.

V deváté třídě se každý žák základní školy ocitá před závažným rozhodnutím – musí zvolit profesní směr, kterým se bude jeho život ubírat po skončení povinné školní docházky. Volba středoškolského vzdělávání je prvním krokem v profesní orientaci mladého člověka a každá další profesní volba je jí do značné míry ovlivněna, proto bývá označována za nejsložitější. Výběr vzdělávací a profesní dráhy je dlouhodobý proces a následky nevhodného výběru mohou být nedozírné. Vhodně zvolené povolání se pro člověka stává životní výhrou. Z toho důvodu je důležité připravovat žáky na tento krok již v průběhu povinné školní docházky.

V současné době je v učebních osnovách základních škol zařazen předmět Výchova k volbě povolání a zároveň vzdělávací obor Člověk a svět práce, který je součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Oba předměty jsou koncipovány tak, aby žákovi otevřely obzory ve světě práce a usnadnily mu rozhodování ohledně jeho budoucího profesního uplatnění.

Záměrem mé diplomové práce je zejména zhodnotit, jaké vyučovací metody jsou vhodné pro výuku profesní přípravy v rámci vyučovacího předmětu Výchova k občanství. Metodická část může sloužit vyučujícím jako pomůcka při výuce na druhém stupni základní školy.

1. ZÁKLADNÍ POJMY

V posledních několika letech zájem o problematiku profesní přípravy žáků vzrostl. Mění se význam některých termínů, které je třeba pro účely této práce definovat. Jde především o pojmy: profesní orientace, volba povolání a výchova k volbě povolání.

„Hlavním obsahem profesní orientace je zejména utváření a rozvíjení reálného profesního cíle a perspektivy mladého člověka a vlastností a schopností významných pro proces volby povolání, jeho vykonávání a eventuelně rekvalifikace. Profesní orientace je také jedním z úkolů, které plní výchovné poradenství pro žáky základních, středních a speciálních škol. Zajišťují ho odborná zařízení výchovného poradenství, školy, podniky a úřady práce.“¹

Volba povolání je definována jako „proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka. Jde o součást celkového vývoje osobnosti, v němž hlavní roli hrají rozhodovací procesy.“² V posledních letech se tento termín používá v různorodých významech a zahrnuje rozhodování o konkrétním povolání, které by dotyčný jednatel chtěl v budoucnu vykonávat, výchovu k volbě povolání, výběr střední školy v posledním ročníku základní školy, hledání konkrétního zaměstnání u konkrétního zaměstnavatele a rekvalifikace na jiné povolání.

„Výchova k volbě povolání je součástí všeobecného vzdělávání, které zahrnuje přípravu na svět práce, postupnou profesní orientaci a pomoc při volbě profesní dráhy. Rozšiřuje obecně pracovní kompetence a předprofesní dovednosti, seznamuje s trhem práce, povinnostmi a právy pracujících, vztahy na pracovišti mezi zaměstnavateli a zaměstnanci, poskytuje vhled do charakteristických rysů a typů zaměstnání, seznamuje se socioekonomickým statusem profesí atd.“³

¹ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, str. 181.

² Tamtéž, str. 274.

³ Tamtéž, str. 278.

V současné době se objevuje snaha sjednotit tuto problematiku pod pojem kariérové poradenství. Kariérové poradenství je chápáno „jako systém velmi různorodě zaměřených a organizovaných služeb s cílem podporovat a pomáhat v plánování individuální cesty světem vzdělávání a povolání. Součástí služeb je poskytování kvalitních informací a pomoc při realizaci individuálních profesních přání.“⁴

⁴ Friedmann, Z. *Profesní orientace jako edukační problém*. [online] [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Profesni_orientace.pdf>.

2. VZNIK A VÝVOJ PROFESNÍHO PORADENSTVÍ

Mladí lidé byli do světa práce začleňováni již v dávné minulosti. Z dnešního pohledu bychom mohli tehdejší pracovní zatížení dětí označit jako zneužívání dětské práce. V době, kdy byla rozvinuta řemeslná malovýroba, se děti zapojovaly do práce po boku svých rodičů, kteří jim předávali vlastní zkušenosti. Postupně došlo k rozvoji techniky, zvyšovaly se požadavky na kvalifikaci mladých pracovníků a začaly vznikat první učební obory.

O kladném vlivu práce na rozvoj osobnosti jedince byli přesvědčeni velikáni naší i světové pedagogiky, jako byl Jan Ámos Komenský, Jean Jacques Rousseau, Johann Heinrich Pestalozzi nebo John Dewey. Jan Ámos Komenský ve svých učebních osnovách seznamuje žáky se základními poznatky o řemeslech. Jean Jacques Rousseau poukazuje na společenský význam profesí a požaduje, aby výběr povolání nebyl pouze dílem náhody, ale aby se bral ohled na nadání, sklony a schopnosti dítěte. Johann Heinrich Pestalozzi považuje práci za jednu z hlavních forem činnosti, prostřednictvím které se dítě zapojí do společenského života a formuje tak svou osobnost. John Dewey založil svou teorii vyučování na produktivní práci.⁵

Ve druhé polovině devatenáctého století byla volba povolání považována za soukromou záležitost jedince. V důsledku rychlého průmyslového rozvoje na konci devatenáctého století, se stala otázka volby povolání v hospodářsky nejvyspělejších státech Evropy a USA společenským problémem. Vznikala nová povolání, jiná povolání zanikala, byly kladeny zvýšené nároky na fyzické a psychické předpoklady pro výkon povolání, čímž byl proces volby profese znesnadněn. V této souvislosti se projevila snaha o vytvoření systému poradenských služeb, který by mladým lidem poskytoval informace z oblasti trhu práce a pomoc při rozhodování o budoucím povolání. V Německu, Velké Británii, Francii, Švýcarsku a USA byla postupně

⁵ Friedmann, Z. *Profesní orientace jako edukační problém*. [online] [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Profesni_orientace.pdf>.

zřizována informační střediska, jejichž cílem bylo usnadnit mládeži přechod do pracovního procesu.

Významně se na konstituování poradenského systému podílel bostonský sociolog F. Parsons, který roku 1908 založil v USA první odbornou poradnu a vytvořil světově proslulou teorii volby povolání. Poradenství pro volbu povolání se snažil uchopit z vědeckého hlediska. Při své práci vycházel z profesionálních přání žáků. Domníval se, že rodiče a učitelé nemají dostatek poznatků z oblasti trhu práce, a tudíž není v jejich kompetenci mladému člověku poradit při výběru povolání. Došel k závěru, že je třeba vytvořit profesi poradce pro volbu povolání, jehož úkolem bude pomáhat dospívajícím s rozhodováním o budoucím pracovním uplatnění. T. L. Kelley, jenž působil na Kolumbijské univerzitě, zdůraznil, že „odbornou pomoc potřebují mladiství nejen při volbě povolání, ale i při volbě dalšího studia a studujícím je třeba pomáhat při procesu adaptace na vyšších školách.“⁶

Otázkami volby povolání a přechodu mládeže ze škol do pracovního procesu se zabývali také odborníci z řad lékařů, kteří se soustředili především na problematiku hygieny a fyziologie práce. Byli přesvědčeni o nutnosti lékařských prohlídek mladistvých před volbou povolání a posouzení jejich fyzické způsobilosti ve vztahu k budoucímu profesnímu uplatnění.

Na problematiku volby povolání zaměřili svou pozornost také psychologové. Významně se o zapojení psychologie do poradenství pro volbu povolání zasloužil německý psycholog H. Münsterberg. Domníval se, že na základě psychologických testů lze zjišťovat vlastnosti jedinců potřebné pro výkon určitých povolání, čímž zásadně ovlivnil praxi profesionálního poradenství ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století.⁷

Ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století se ve světě poradenský systém pro volbu povolání dále rozvíjel. Vznikaly specializované poradny pro volbu povolání, které mladistvým pomáhaly také s výběrem odborné nebo vysoké školy. V některých zemích poskytovaly tyto poradenské služby konstituující se úřady práce.

⁶ Klímová, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987, str. 16.

⁷ *Tamtéž*, str. 17.

V padesátých letech dvacátého století vznikla řada teorií volby povolání, které se opíraly o výsledky empirických sociologických výzkumů, hlubinnou psychologii a psychoanalýzu. Velký vliv měly v USA zejména vývojové teorie volby povolání, jejichž hlavním představitelem byl E. Ginzberg. Ginzberg kritizoval dosavadní teorii i praxi poradenství pro volbu povolání v USA a formuloval vlastní teorii, kterou založil na třech základních tezí: „1. Volba povolání není jednorázový akt, ale proces. 2. Tento proces je nezvratný. 3. Podstatným rysem každé volby je kompromis.“⁸ Zastával názor, že volba povolání je výsledkem řetězce na sebe navazujících voleb. V procesu volby povolání rozlišuje tři období. První je období tzv. fantazijní volby (od raného věku až do jedenácti let), ve kterém dítě věří, že se může stát čímkoliv. Druhé je období tzv. pokusné volby (od jedenácti let až do sedmnácti let), ve kterém se jedinec pokouší zvolit povolání na základě sebepoznání a sebehodnocení. Třetí je období realistické volby (od sedmnácti let až po ranou dospělost), během něhož se jedinec seznamuje s různými možnostmi a rozhoduje se o volbě povolání.⁹

Na myšlenky E. Ginzberga a jeho spolupracovníků navázal D. E. Super, jenž rozpracoval teorii profesionálního vývoje. Tímto termínem Super označuje „proces růstu a učení, který je základem postupných změn profesionálního chování.“¹⁰ Podle Supera začíná profesionální vývoj již v dětství a pokračuje po celý život jedince až do smrti. Tato teorie směřovala k tomu, aby změnila soudobou praxi poradenství pro volbu povolání a usilovala o zahájení systematické spolupráce všech institucí, které se podílejí na profesionálním vývoji jedince.

Za zmínku stojí také teorie J. L. Hollanda,¹¹ která je založena na termínu struktura osobnosti. Holland vycházel z toho, že jedinec si vybírá takové povolání, jehož pracovníci mají obdobné osobnostní rysy jako on sám. Proces volby povolání probíhá podle Hollanda ve dvou fázích. Nejdříve se jedinec zaměřuje na skupinu povolání, která odpovídají jeho typu osobnosti (rozlišuje typ realistický,

⁸ Klímová, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987, str. 29.

⁹ Tamtéž, str. 29.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tato teorie se stala východiskem pro Schuhfriedův zájmový test, který je v současnosti využíván Informačními a poradenskými středisky úřadů práce na diagnostiku struktury zájmů.

intelektuální, sociální, konvenční, podnikatelský a umělecký), a ve druhé fázi si vybírá z tohoto okruhu specifické povolání, které ho přitahuje.

Všechny tyto teorie svědčí o zájmu, kterému se problematika volby povolání v minulosti těšila.

V současnosti je situace v oblasti profesní přípravy žáků v zemích EU rozdílná, ale lze konstatovat, že v rámci povinné školní docházky existuje na školách v různých formách příprava na volbu povolání. Všechny vyspělé země mají profesionálně zajištěné kariérové poradenství, které pomáhá jednotlivcům při rozhodování v otázkách vzdělávání, profesní přípravy a volby zaměstnání.

V bývalém Československu byl vývoj profesního poradenství a profesní přípravy žáků značně ovlivněn politickými změnami, ke kterým v průběhu let došlo.

V období mezi dvěma světovými válkami byly v Československu zřizovány poradny pro volbu povolání jako součást úřadů práce. Vývoj těchto poraden byl v průběhu druhé světové války omezen a poradenství bylo opět obnoveno až v šedesátých letech.

Marxistická pedagogika po druhé světové válce usilovala především o výchovu uvědomělé dělnické třídy. Preferována byla výchova k manuální činnosti. Ve školách byla zaváděna tzv. praktická výchova, jakožto součást vzdělávací teorie i praxe. Jakákoliv pokroková a zajímavá myšlenka byla politickým režimem zdiskreditována. Ovšem řada pedagogů se tímto stavem nenechala odradit a nadále se zabývali problematikou začleňování mladých lidí do světa práce. Mezi ně patří O. Baláž, M. Cipro, M. Klímová, J. Koščo, L. Mojžíšek a jiní.

Roku 1960 byl v Československu vydán nový školský zákoník, který stanovoval devítiletou povinnou školní docházku pro všechny děti. Základní devítiletá škola se tak stala základním kamenem školského systému. Jejím primárním cílem bylo „poskytovat všem dětem od šesti do patnácti let ucelené základní všeobecné a polytechnické vzdělání, připravit je k dalšímu vzdělávání na školách druhého cyklu a orientovat je ke správné volbě dalšího studia a povolání.“¹²

¹² Klímová, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987, str. 54.

Roku 1962 vydalo Ministerstvo školství a kultury Směrnici k vybudování soustavy výchovného poradenství na základních devítiletých školách čj. 1868/62 I/2.¹³ Ukládala všem základním školám s šestým až devátým ročníkem povinnost zřídit funkci výchovného poradce. Jednou z hlavních činností tohoto poradce bylo seznamovat učitele s metodami výchovy ke správné volbě povolání a informovat učitelský sbor o jednotlivých povoláních.

Do roku 1989 nepředstavovala otázka volby povolání problém, který by vyžadoval zvýšenou pozornost. V době komunistického režimu měli občané Československa zaručeno tzv. právo na práci, které ve svém důsledku znamenalo, že při volbě povolání se jedinec nemusel obávat nezaměstnanosti v případě nevhodného výběru. V praxi to tedy znamenalo, že pokud si žák zvolil profesi, která neodpovídala jeho představám či schopnostem, nemusel se obávat toho, že nenajde uplatnění. K bezproblémové volbě dalšího studia také přispíval průhledný systém středního školství, které mělo neměnnou strukturu a pevně stanovené požadavky na přijetí.

Od devadesátých let dvacátého století je otázce profesní přípravy věnována stále větší pozornost. 1. září 1996 vešel v platnost vzdělávací program Základní škola, jenž „usiluje o to, aby žáci v průběhu devítileté školní docházky získali kvalitní základy moderního všeobecného vzdělání.“¹⁴ Tento vzdělávací program vymezuje učební plán a učební osnovy pro první až devátý ročník základní školy. Součástí tohoto programu je také otázka profesní orientace žáků. Témata související s volbou povolání jsou začleněna do dvou vyučovacích předmětů, a to občanská výchova a praktické činnosti. Občanská výchova zahrnuje okruh člověk a pracovní život, jenž vybavuje žáky teoretickými poznatky ze světa práce. V předmětu praktické činnosti, jehož součástí je okruh svět práce, si žáci osvojují praktické dovednosti, které slouží jako vodítko při výběru dalšího studia či profese.

¹³ Klímová, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987, str. 55.

¹⁴ MŠMT ČR *Vzdělávací program Základní škol*. Praha: Fortuna, 1998, str. 5.

3. PROFESNÍ PŘÍPRAVA ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL V SOUČASNOSTI

V současné době se v České republice zabývají otázkou profesní přípravy žáků základních škol dva státní resorty. Prvním z nich je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a druhým je Ministerstvo práce a sociálních věcí.

V působnosti resortu školství funguje školský poradenský systém, který tvoří pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a jednotliví pracovníci působící na školách. Mezi ně patří výchovný poradce, školní metodik prevence, případně školní psycholog a školní speciální pedagog.

V kompetenci pedagogicko-psychologických poraden je poskytovat žákům pomoc při volbě studijního a profesního uplatnění po ukončení povinné školní docházky. Pedagogicko-psychologické poradny jsou hlavním partnerem škol při zabezpečování kariérového poradenství. Poradenskou oporu pro zdravotně postižené žáky poskytují speciálně pedagogická centra.

Na jednotlivých základních školách působí výchovný poradce, zpravidla jeden z vyučujících. Má sníženou vyučovací povinnost o jednu až tři hodiny týdně (podle počtu žáků školy). Ve vztahu k profesní orientaci informuje žáky o jednotlivých typech škol a požadavcích, které jsou nutné pro přijetí, pořádá besedy a konzultace pro žáky i jejich rodiče. V rámci svého působení musí také sledovat dění na trhu práce. Úzce spolupracuje s třídními učiteli, školním psychologem, speciálním pedagogem a školním metodikem prevence. Školní psycholog ve spolupráci s výchovným poradcem a třídními učiteli provádí kariérové poradenství a pedagogicko-psychologickou diagnostiku vztahující se k volbě povolání. Disponuje odbornými znalostmi a obvykle má také více času na řešení problémů žáků než výchovný poradce. Na kariérovém poradenství se může podílet také školní metodik prevence, jenž primárně sleduje a řeší projevy sociálně patologických jevů.¹⁵

V resortu práce a sociálních věcí působí informační a poradenská střediska při úřadech práce, která žákům základních škol nabízejí individuální i skupinové

¹⁵ Hlad'o, P. *Svět práce a volba povolání: Studijní text pro učitele [online]. Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Uvod_do_problematiky_volby_povolani.pdf>.*

poradenství související s volbou povolání. Žákům jsou poskytovány aktuální informace o situaci na trhu práce v regionu a celé České republice. K dispozici jsou podrobné popisy jednotlivých profesí, učebních a studijních oborů.

O problematiku profesní orientace se dále zajímají následující instituce: Národní ústav odborného vzdělávání (řeší otázky odborného a vzdělávání a praktické odborné přípravy), Výzkumný ústav pedagogický (řeší otázky všeobecného vzdělávání), Informační centrum pro mládež, Správa služeb zaměstnanosti (řídí poradenské a zprostředkovatelské služby úřadů práce, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (řeší úkoly v oblasti práce a sociálních věcí a problémy na trhu práce).

Vzrůstající nezaměstnanost mladistvých vedla k začlenění systematické profesní přípravy žáků do vzdělávacích programů základních škol. V současné době vedle sebe existují dvě koncepce, které usilují o přípravu žáků na volbu povolání, a to Výchova k volbě povolání a vzdělávací oblast Člověk a svět práce, jež je součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Významně do oblasti profesní přípravy žáků zasáhlo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, když 2. července 2001 vydalo Metodický pokyn k zařazení vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání do vzdělávacích programů pro základní vzdělávání čj. 19458-22.¹⁶ Důvodem pro začlenění této oblasti do vzdělávacích programů základních škol byla především nízká efektivita dosavadních postupů a nástrojů, jejichž cílem je ovlivňování volby vzdělávací dráhy a profesní orientace žáků.

S platností od 1. září 2002 se Výchova k volbě povolání stala povinnou součástí vzdělávacích programů pro základní vzdělávání na všech základních školách. Hlavním cílem této vzdělávací oblasti je rozvíjet u žáků takové znalosti, schopnosti a dovednosti, které mají pro žáka zásadní význam při rozhodování o profesní dráze. Učivo vybavuje žáky informacemi z oblasti trhu práce, seznamuje je s jejich studijními možnostmi, pracovními příležitostmi, poskytuje prostor pro

¹⁶ Pospíšilová, B., Tyšer, J. *Výchovné poradenství. Most: Hněvín, 2003, str. 97-100.*

sebezpoznání žáků, rozvíjí jejich samostatnost při rozhodování a připravuje žáky na přechod ze základní školy na školu střední a do zaměstnání.¹⁷

Obsah této oblasti tvoří devět tematických okruhů, které na sebe logicky navazují a vzájemně se doplňují. „Obsahové zaměření tematických okruhů:

1. Sebezpoznání – žáci se naučí realističtěji hodnotit své osobní zvláštnosti, předpoklady, možnosti i omezení a pochopí, které faktory proces sebezpoznání ovlivňují. Uvědomí si nutnost sebezpoznání pro správnou volbu povolání.
2. Rozhodování – žáci si uvědomí svou roli v procesu rozhodování, zamyslí se nad faktory, které mohou jejich rozhodování ovlivňovat a nad tím, jaké překážky jim v rozhodování mohou bránit, a naučí se rozumně volit z daných možností.
3. Akční plánování – žáci si postupně navyknou po etapách plánovat důležité životní kroky a přehodnocovat dosažené cíle, naučí se stanovovat si realistické cíle a hledat účinné strategie k dosahování cílů a odstraňování překážek.
4. Adaptace na životní změny – žáci si uvědomí nevyhnutelnost změn v životě, zamyslí se nad změnami, se kterými se budou muset po odchodu ze základní školy vyrovnat a poznají způsoby, jak se mohou na změny připravit a jak je mohou zvládnout.
5. Možnosti absolventa základní školy – žáci získají přehled o nabídkách vzdělávání, profesní přípravy a zaměstnání, poznají místní možnosti a příležitosti, které se v dané chvíli nabízejí a naučí se zamýšlet nad různými cestami k dosažení zvoleného cíle.
6. Informační základna pro volbu povolání – žáci pochopí nutnost spojovat rozhodování se znalostí svých osobních předpokladů a s vyhledáváním potřebných profesních informací. Naučí se vyhledávat, třídit a správně využívat informace o vhodných vzdělávacích a pracovních příležitostech.
7. Orientace v důležitých profesních informacích – žáci se naučí využívat důležité informace o různých povoláních a profesích pro svoji profesní volbu,

¹⁷ Horská, V., Zemánková, H. *Volba – příručka pro učitele. Most: Hněvín, 2001, str. 19.*

zvažovat klady i záporny jednotlivých povolání a realisticky hodnotit své šance ve vybraném povolání na trhu práce.

8. Rovnost příležitostí na trhu práce – žáci získají přesnější a komplexnější představu o některých pracovních činnostech a profesích, naučí se rozpoznávat překážky, které jim mohou bránit v dosažení osobních a profesních cílů a nalézat vhodné způsoby, jak čelit rousní diskriminaci.
9. Svět práce a dospělosti – žáci se seznámí s postupy při přijímání uchazečů o studium na středních školách a při přijímání do zaměstnání, uvědomí si, co od nich potenciální zaměstnavatelé budou očekávat, a jak lze tato očekávání naplnit.¹⁸

Výchova k volbě povolání může být do výuky zapojena třemi způsoby: začleněním do stávajících předmětů, které s danou problematikou úzce souvisejí (praktické činnosti, občanská výchova, rodinná výchova), začleněním do volitelných předmětů, které škola realizuje nebo vytvořením samostatného vyučovacího předmětu. O způsobu zapojení rozhoduje ředitel školy. Celková časová dotace pro Výchovu k volbě povolání je šedesát čtyři hodin pro osmý a devátý ročník dohromady.

Další významnou změnu z oblasti předprofesní přípravy přinesl do českého školství nový školský zákon z roku 2004, podle něhož obsah učiva podléhá tzv. Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). Jedná se o zásadní reformu systému českého školství, jejímž cílem je zkvalitnění výchovného a vzdělávacího procesu a podpora autonomie základních škol v oblasti tvorby učebních plánů.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je dokument, který obsahuje dlouhodobé cíle, soubor obecných kompetencí, vymezuje pojetí oblastí vzdělávání, cíle a obsah jednotlivých oblastí a oborů vzdělávání a výsledky v podobě očekávaných kompetencí.¹⁹ Na základě RVP ZV si každá základní škola vypracovává tzv. školní vzdělávací program (dále jen ŠVP), který vyhovuje jejím vzdělávacím potřebám, možnostem a podmínkám. Tento program obsahuje

¹⁸ Pospíšilová, B., Tyšer, J. *Výchovné poradenství*. Most: Hněvín, 2003, str. 64.

¹⁹ Šikulová, R., Mrázová E., Wedlichová, I. *Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy*. Most: Hněvín, 2007, str. 11.

charakteristiku prostředí školy, pedagogického sboru a žáků. Charakterizuje samotný vzdělávací program a učební plán školy. Vzdělávací proces je potom tomuto programu podřízen.

V současné době se na základě ŠVP povinně vyučuje v prvních a šestých třídách všech základních škol. V ostatních třídách může být výuka také podřízena ŠVP nebo se vyučuje podle dosavadního vzdělávacího programu (Základní škola, Národní škola, Obecná škola apod.). Ve školním roce 2011/2012 bude výuka povinně probíhat na základě ŠVP na obou stupních všech základních škol.

RVP ZV vymezuje devět vzdělávacích oblastí a jednou z nich je oblast Člověk a svět práce. Jde o oblast, která úzce souvisí s přípravou žáků na volbu povolání.

„Oblast Člověk a svět práce postihuje široké spektrum pracovních činností a technologií, vede žáky k získání uživatelských dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k utváření životní a profesní orientace žáků.

Koncepce vzdělávací oblasti Člověk a svět práce vychází z konkrétních životních situací, v nichž žáci přicházejí do přímého kontaktu s lidskou činností a technikou v jejich rozmanitých podobách a širších souvislostech.

Vzdělávací oblast Člověk a svět práce se cíleně zaměřuje na praktické dovednosti a návyky a doplňuje celé základní vzdělávání o důležitou složku nezbytnou pro uplatnění člověka v dalším životě a společnosti. Tím se odlišuje od ostatních vzdělávacích oborů a je jejich určitou protiváhou. Je založena na tvůrčí myšlenkové spoluúčasti žáků.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a svět práce je rozdělen na 1. stupni na čtyři tematické okruhy Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce, Příprava pokrmů, které jsou pro školu povinné. Na 2. stupni je rozdělen na osm tematických okruhů Práce s technickými materiály, Design a konstruování, Pěstitelské práce a chovatelství, Provoz a údržba domácnosti, Příprava pokrmů, Práce s laboratorní technikou, Využití digitálních technologií, Svět práce. Tematické okruhy na 2. stupni tvoří nabídku, z níž tematický okruh Svět práce je povinný, a z ostatních vybírají školy podle svých podmínek a pedagogických záměrů minimálně jeden další okruh. Vybrané tematické okruhy je nutné realizovat v plném rozsahu.

Tematický okruh Svět práce je povinný pro všechny žáky v plném rozsahu a vzhledem k jeho zaměření na výběr budoucího povolání je vhodné jej řadit do nejvyšších ročníků 2. stupně.

Vzdělávací obsah je realizován na 1. a 2. stupni vzdělávání a je určen všem žákům (tedy chlapcům i dívkám bez rozdílu). Žáci se učí pracovat s různými materiály a osvojují si základní pracovní dovednosti a návyky. Učí se plánovat, organizovat a hodnotit pracovní činnost samostatně i v týmu. Ve všech tematických okruzích jsou žáci soustavně vedeni k dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při práci. V závislosti na věku žáků se postupně buduje systém, který žákům poskytuje důležité informace ze sféry výkonu práce a pomáhá jim při odpovědném rozhodování o dalším profesním zaměření. Proto je vhodné zařazovat do vzdělávání žáků co největší počet tematických okruhů.²⁰

Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje především k rozvíjení pracovních kompetencí žáků, které RVP ZV řadí mezi klíčové. Tato oblast usiluje o to, aby si žáci osvojili potřebné pracovní dovednosti a návyky, seznámili se s rozmanitou pracovní technologií a získali pozitivní vztah k práci.

Vzdělávací oblast Člověk a svět práce svým rozsahem a zaměřením zcela odpovídá potřebě přípravy žáků na volbu povolání. Zejména tematický okruh Svět práce, který školy povinně zařazují do svých učebních plánů pro osmou a devátou třídu, rozvíjí profesní povědomí žáka a posiluje jeho jistotu při výběru další vzdělávací dráhy. Učivo v tomto okruhu postihuje ty oblasti, které jsou klíčové při kariérovém rozhodování. Do tohoto okruhu patří následující témata: trh práce, volba profesní orientace, možnosti vzdělávání, zaměstnání a podnikání.²¹

Jako příklad konkrétního zařazení vzdělávací oblasti Člověk a svět práce do výuky, uvádím pojetí tohoto předmětu na Základní škole Vítězslava Nezvala v Mostě. Otázkám volby povolání věnuje škola zvýšenou pozornost.

Na prvním stupni je vyučován předmět Praktické činnosti, jenž přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků. Vzdělávací obsah je rozdělen na čtyři tematické okruhy: Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské

²⁰ http://www.rvp.cz/soubor/RVPZV_2007-07.pdf, [cit. 2008-03-08].

²¹ Tamtéž.

práce a Příprava pokrmů. Tyto okruhy škola realizuje ve shodě s požadavky RVP ZV. Výuka probíhá ve všech ročnících prvního stupně, a to jednu hodinu týdně. Žáci se učí pracovat s různými materiály a osvojují si základní pracovní dovednosti a návyky, učí se pracovat samostatně i v týmu, jsou vedeni k dodržování bezpečnosti a hygieny práce. V tematickém okruhu Práce s drobným materiálem se nejprve seznamují s vlastnostmi různých materiálů, učí se stříhat, vytrhávat, slepovat, navlékat přírodniny. Ve druhém ročníku se žáci učí přišíť knoflík, rozeznají rub a líc látky. Ve třetím ročníku žák dokáže vytvořit z daného materiálu jednoduchý výrobek, ve čtvrtém již složitější a zároveň se seznamuje s prvky lidových tradic, které následně využije při práci s různými materiály.

V tematickém okruhu Konstrukční činnosti se žáci učí sestavovat modely ze stavebnice, učí se pracovat s návodem.

V tematickém okruhu Pěstitelské práce se žáci věnují péči o rostliny ve třídě i na školním pozemku, podle druhu pěstitelské činnosti se učí používat správné nástroje a náčiní, provádí pěstitelské pokusy, které pozorují a vyhodnocují.

V tematickém okruhu Příprava pokrmů se žáci učí správnému chování ve školní jídelně, připravují si sami svačinu. Dokážou rozlišit a připravit každodenní a sváteční stolování, seznamují se se způsoby uchovávání potravin a se základním kuchyňským vybavením. Výuka probíhá ve školní cvičné kuchyňce, kde se žáci učí připravit jednoduchý pokrm podle receptu a dbát na hygienu a bezpečnost práce.

Na druhém stupni je oblast Člověk a svět práce zastoupena třemi předměty: Technické činnosti, Vedení domácnosti a Volba povolání. Výuka navazuje na předmět Praktické činnosti na prvním stupni.

Předmět Technické činnosti je zařazen do šestého ročníku s časovou dotací jedna hodina týdně. Škola z organizačních důvodů realizuje výuku ve dvouhodinových blocích jednou za čtrnáct dní. Výuka probíhá ve školní dílně, kde si žáci osvojují základní pracovní návyky a dovednosti související s manuální prací a pěstují si pozitivní vztah k práci. Důraz je kladen na bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Žáci jsou vedeni k opatrnosti při práci, uvědomují si rizika spojená s manuální prací a cíleně jim předcházejí. Seznamují se s různými materiály a učí se s nimi pracovat. Škola žákům umožňuje podílet se na drobných údržbářských pracích ve škole.

Předmět Vedení domácnosti je zařazen do sedmého ročníku s časovou dotací jedna hodina týdně. Z organizačních důvodů je výuka realizována ve dvouhodinových blocích jednou za čtrnáct dní. Učivo je zaměřeno na problematiku výživy člověka a na vztahy, které s výživou souvisejí z hlediska biologického, pracovního a ekonomického. Žáci jsou seznamováni s pravidly racionální výživy, učí se připravit stravu s dodržováním zdravotních, hygienických, bezpečnostních, estetických a společenských zásad, uvědomují si, jaký význam a vliv má výživa na lidský organismus. Žáci jsou vedeni k hospodárnému zacházení s potravinami a sestavují si rodinný rozpočet. Pracují ve skupinách, využívají dostupnou techniku a seznamují se s moderními potravinovými přípravky, které zkracují pracovní čas a snižují lidskou námahu. Jsou seznámeni se zásadami první pomoci v případě popálenin, řezných poranění, poleptání či úrazů způsobených elektrickým proudem. Žáci jsou vedeni ke třídění odpadů.

V osmém a devátém ročníku je vyučován předmět Volba povolání. Výuka probíhá v každém ročníku jednu hodinu týdně a žáky vede k profesní orientaci a vhodnému výběru povolání. Volba povolání žákům poskytuje prostor pro poznávání sama sebe a vybavuje je dovednostmi, jež budou moci využívat celý život. Předmět žákům rozšiřuje poznatky o světě práce, přibližuje jim charakteristické znaky povolání, existující pracovní příležitosti, reálné uplatnění absolventů škol na trhu práce. Žáci se učí poznávat vlastní přednosti ve vztahu k vybranému povolání a prezentovat se při vstupu na trh práce. V rámci předmětu žáci navštěvují akce pořádané úřadem práce, prezentace středních škol (Sokrates, Den otevřených dveří), absolvují společnou návštěvu vytypovaných středních škol v okrese Most a dle možností je zařazena exkurze u některých zaměstnavatelů v okrese.

V minulém školním roce uspořádala škola žákům devátých tříd tzv. Přijímací zkoušky nanečisto. Testy byly zaměřeny na český jazyk, matematiku a všeobecný přehled. Testy proběhly v lednu, aby žáci mohli své výsledky zhodnotit a měli dostatek času na odstranění nedostatků.

Škola dále žákům nabízí volitelné předměty Práce s technickými materiály a Příprava pokrmů, které rozšiřují učivo z oblasti Člověk a svět práce.²²

²² <http://www.8zsmost.wz.cz> [cit. 2008-03-06].

4. ŽÁK A VOLBA POVOLÁNÍ

Období, které žák prožije na druhém stupni základní školy, je vymezeno věkovou hranicí jedenácti až patnácti let. Toto období je ve vývojové psychologii označováno jako pubescence. Je to doba řady změn, které jsou náročné nejen pro samotného pubescenta, ale také pro jeho nejbližší okolí.

Dochází k mnoha fyzickým a psychickým změnám osobnosti dospívajícího. Mění se tělesný zevnějšek a vzrůstá význam fyzické atraktivity. Dochází ke změnám v citovém prožívání jedince, což se projevuje přecitlivělostí na běžné podněty, kolísavostí nálad a nedostatkem sebekontroly. Mění se i způsob myšlení. Dospívající je schopen uvažovat hypoteticky, tedy také o jiných možnostech než jsou ty reálné. Dokáže vyjádřit, jak si představuje svou budoucnost a stanovuje si cíle. S tím úzce souvisí otázka profesního směřování jedince.

Proměňuje se jedincův vztah k rodičům a učitelům. Pubescent se staví proti formální autoritě dospělých, je k nim značně kritický a netolerantní. Často neakceptuje jejich názory či rozhodnutí, ale polemizuje s nimi, čímž si potvrzuje hodnotu vlastních schopností. To ovšem vede ke konfliktům a nedorozuměním. Dospívající se snaží odpoutat z vazby na rodinu, což nevede k úplnému zrušení citové vazby, ale k její proměně.²³

V tomto období se také značně vyhraňuje žákův postoj ke škole. Oslabuje se původní význam školního prospěchu, dobrý prospěch přestává být cílem a stává se prostředkem. Školní známky se posuzují ve vztahu k budoucímu uplatnění. „Úspěšnost na druhém stupni je základem pro diferenciaci žáků ve vztahu k předpokládanému profesnímu začlenění. Žáci se postupně rozdělují na budoucí studenty a učně.“²⁴

Učitel již není přijímán automaticky jako formálně daná autorita. Pokud svou autoritu důrazně prosazuje, může vyvolat u žáků negativismus, ale na druhé straně také projev uznání. Z výzkumů vyplývá, že pubescenti oceňují pedagoga, který „má

²³ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, str. 235.

²⁴ Tamtéž.

smysl pro humor, pochopení pro žáky a ochotu vyslechnout jejich názor.“²⁵ Roste důležitost a vliv vrstevnické skupiny. Pubescent potřebuje být skupinou akceptován a pozitivně hodnocen, potvrzuje si tak vlastní identitu.

Na základní škole stojí žáci před tzv. první volbou povolání. Tato volba znamená první rozhodování o celkové profesní orientaci a zahrnuje především výběr střední školy. Přejít ze základní na střední školu není ještě faktickou volbou povolání, jde o první fázi profesní orientace žáka. Volba střední školy je v celém procesu profesní orientace zvláště významná. Žák má před sebou velké množství možností, a proto je tato volba jednou z nejsložitějších.²⁶

První volba povolání je uskutečňována v nelehkém období fyzického a psychického dospívání a dětmi bývá hodnocena jako obtížná. Řada čtrnáctiletých a patnáctiletých dospívajících není připravena tuto volbu realizovat, jelikož nemají dostatek informací o světě práce, neznají své možnosti a předpoklady pro profesní uplatnění. Představy o povolání jsou v tomto věku jiné, než jaké budou později. Dospívající se mnohdy zajímají spíše o vnější atraktivitu povolání, zatímco materiální a praktické aspekty neberou v potaz. Pubescent, který v deváté třídě ještě není pevně rozhodnut o své budoucí profesní dráze, netuší, jaký bude mít v jeho životě profesní role význam.²⁷

Volba povolání probíhá vždy na základě určitých kritérií, mezi něž patří charakteristické znaky osobnosti a charakteristické znaky povolání a z nich vyplývající požadavky na uchazeče o studium. Vlastní proces rozhodování je potom založen na konfrontaci obou těchto skupin kritérií. Pokud má být volba povolání úspěšná je třeba, aby znaky osobnosti odpovídaly znakům a požadavkům povolání. Charakteristické znaky osobnosti tvoří především schopnosti, zájmy, osobní vlastnosti a tělesná a zdravotní charakteristika.

²⁵ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, str. 236.

²⁶ Strádal, J., Nouzová, Z. *Příprava žáků pro profesní orientaci*. Praha: VUOŠ, 1995, str. 2.

²⁷ Hlad'o, P. *Svět práce a volba povolání: Studijní text pro učitele [online]*. Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW:

<http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Uvod_do_problematiky_volby_povolani.pdf>.

Schopnosti bývají definovány jako „soubor předpokladů nutných k úspěšnému vykonávání určité činnosti, dovednosti.“²⁸ Lidé se mezi sebou liší nejen tím, co vědí a umějí, ale také svými schopnostmi. Schopnosti nelze měřit přímo, ale je možné je odhadovat z toho, jak se člověk dokáže vyrovnávat s určitými činnostmi a úkoly a pro někoho mohou být limitujícím faktorem, který znemožňuje výkon určitých druhů povolání. Rozlišujeme schopnosti obecné a speciální. Obecná schopnost se vyskytuje ve většině forem lidské činnosti a je předpokladem pro celkovou výkonnost člověka. Obecnou schopností je inteligence. Speciální schopnosti se projevují ve specifických druzích lidské činnosti. Mezi speciální schopnosti jsou řazeny schopnosti verbální, prostorové, numerické, percepční, paměťové atd. Součástí přijímacích zkoušek na střední školy bývají testy obecných studijních předpokladů, které jsou zaměřeny na objektivní zjišťování těchto schopností.

Dalším významným kritériem jsou zájmy a zájmová činnost. Zájem je v psychologii definován jako „schopnost trvalejšího zaměření, soustředění na určitou činnost, s výrazným emočním doprovodem; stimuluje myšlení, paměť, vůli a jiné psychické procesy.“²⁹ Lidé se svými zájmy liší jejich zaměřením, trvalostí, hloubkou, šířkou a intenzitou. Mají vysokou výpovědní hodnotu, vypovídají o životní dráze člověka. Zájmy přinášejí uspokojení, pomáhají v učení a posilují osobnostní vlastnosti. Mládež se nejčastěji zaměřuje především na volnočasové aktivity, které mají rekreační a oddechový charakter. Vyučující by měl zájmy žáků respektovat, podporovat a rozvíjet, protože jsou velmi podstatným aspektem volby povolání. Pokud si mladý člověk vybere povolání, které je mu zároveň koníčkem, má vyhráno, protože ho práce baví a má z ní radost.³⁰ Pro zjišťování zájmů existuje celá řada diagnostických metod. O těch, které může využít při své práci učitel, více v kapitole šest.

²⁸ Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1996, str. 188.

²⁹ *Tamtéž*, str. 238.

³⁰ Čačka, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997.

Vlastnost neboli „relativně trvalý rys osobnosti, který ovlivňuje chování, prožívání či myšlení jedince.“³¹ Řada vlastností je společná pro mnoho povolání. Mezi ně patří trpělivost, pečlivost, důslednost, vytrvalost atd.

Tělesná a zdravotní charakteristika neboli zdravotní a fyzické předpoklady pro výkon povolání jsou čtvrtou složkou charakterizující osobnostní dispozice člověka. Tělesnou charakteristiku člověka tvoří zrak, sluch, funkce pohybového ústrojí, srdeční a oběhové funkce, alergie, smysl pro rovnováhu, tělesná výška a hmotnost. Pokud má člověk určité zdravotní omezení je nesmírně důležité, aby tento fakt bral při volbě povolání v úvahu. Zdravotní nebo tělesná porucha může být omezením při výběru vzdělávací a profesní dráhy, ale i lidé zdravotně postižení si mohou najít vhodné povolání a i současná politika zaměstnanosti klade důraz na zapojení zdravotně postižených lidí do pracovního procesu.

Úspěšná volba povolání je také podmíněna tím, že žák bude znát charakteristické znaky povolání a také požadavky, které si jednotlivá povolání kladou (jako je dosažené vzdělání, speciální schopnosti a dovednosti uchazeče o zaměstnání) a s těmito požadavky zkonfrontuje své osobní vlastnosti, schopnosti a dovednosti. Roli hraje také školní prospěch, místo bydliště, možnosti dopravy i finanční situace rodiny.

Samotné kariérové rozhodování je ovlivněno řadou faktorů, které lze rozdělit do tří základních skupin. „Faktory individuální, které zahrnují vlohy, schopnosti, vlastnosti a zájmy žáka, zároveň také jeho zkušenosti a životní hodnoty. Část z nich je vrozená, část žák získává v interakci s prostředím, v němž žije. Faktory sociální, které jsou tvořeny nejbližším okolím jedince. Rodina, učitelé, přátelé, vrstevníci si vytvářejí vůči danému žákovi očekávání, kterým on chce dostát, aby zachoval dosavadní vztahy. Do těchto očekávání se promítají nejen charakteristiky konkrétního žáka, ale také charakteristiky člověka, který tato očekávání vytváří. Faktory kulturní, které představují působení hodnot, norem a kulturních vzorců širokého prostředí, ve kterém žák žije.“³²

³¹ Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1996, str. 231.

³² Šikulová, R., Mrázová E., Wedlichová, I. *Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy*. Most: Hněvín, 2007, str. 7.

Žák, který volí své budoucí profesní zaměření je, vědomě či nevědomě, ovlivňován výše zmíněnými faktory. Tyto faktory mají velký význam zejména pro žáka, který si svou profesní orientací není příliš jistý.

V roce 2003 provedl Národní ústav odborného vzdělávání výzkum, který mimo jiné zjišťoval, jaké jsou nejčastější rozhodovací zdroje k volbě povolání. Výzkum bral v úvahu nejen nejčastěji užívané druhy informačních zdrojů, ale také socioempirické podněty, které mohou významně ovlivnit rozhodování o volbě povolání. Respondenti odpovídali na následující otázku: Kdo nebo co ti nejvíce pomáhá orientovat se při rozhodování o vlastní profesní budoucnosti, v možnostech dalšího studia, volby budoucího povolání nebo pracovního uplatnění?

Z odpovědí vyplynulo, že největší počet žáků (77,7 %) si nechá poradit od rodičů. Druhým nejčastějším zdrojem informací byly dny otevřených dveří na školách (52 %), následovala doporučení ostatních příbuzných a přátel (49 %). Významných hodnot dosáhl také internet (43,3 %). Doporučení výchovného poradce se umístilo až za těmito zdroji (42,4 %). Dalším významně hodnoceným zdrojem byly tištěné a propagační materiály (41 %) a informace z úřadu práce (33,8 %).³³ V příloze 1 jedna uvádím pro ilustraci graf znázorňující procentuální rozložení odpovědí.

Největší vliv na žáka, který se rozhoduje o své další vzdělávací a profesní dráze, mají pravděpodobně i dnes rodiče. Děti jsou ovlivňovány prostředím, ve kterém vyrůstají, přístupem rodičů, způsobem komunikace v rodině a celkovou úrovní rodinné výchovy. Rodiče mnohdy působí na děti jako vzor, předávají jim zkušenosti z vlastního povolání, sdělují dětem své představy o jejich budoucím profesním uplatnění. Volba povolání je ovlivněna také ekonomickým zázemím rodiny, jejím kulturním kapitálem a úrovní dosaženého vzdělání obou rodičů.

Rodiče mohou do profesní volby svého dítěte zasáhnout i negativním způsobem, když vycházejí ze své vlastní ctižádosti a předsudků. Jejich postoj může být deformován vlastními tužbami, nezdary, či subjektivním hodnocením dítěte.

³³ *Výzkum služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR: Souhrnná zpráva [online] [cit. 2008-03-05]. Praha: NÚOV, 2003. Dostupný z WWW: <<http://vzdelavani.unas.cz/zprava.pdf>>.*

Je samozřejmostí, že pro rodiče je budoucí život jejich dítěte na předním místě v žebříčku hodnot, a proto by se i oni měli starat o to, aby volba povolání dítěte byla úspěšná. Jak toho docílit? Zcela jednoduše, stačí se obrátit na třídního učitele, na učitele, který se věnuje profesní přípravě či na výchovného poradce a zkonzultovat s nimi možnosti budoucího profesního uplatnění dítěte.

V této kapitole jsem nastínila obtížnost volby povolání v životě mladého člověka a nabízí se otázka: Jak předejít špatnému výběru vzdělávací a profesní dráhy? Odpověď je nasnadě. Vzhledem k výjimečnému postavení školy v procesu volby povolání je nutné, aby se právě ona snažila tuto volbu žákovy ulehčit tím, že výuku povede směrem k profesní orientaci mladého člověka.

5. PROFESNÍ PŘÍPRAVA ŽÁKŮ V RÁMCI VZDĚLÁVACÍHO OBORU VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

Tato práce je zaměřena především na možnost začlenění profesní přípravy žáků do rámce Výchovy k občanství, a proto je třeba ozřejmit souvislost mezi tímto vyučovacím předmětem a profesní orientací žáků.

Jak bylo zmíněno výše, profesní příprava je v současné době součástí vzdělávacích programů základních škol. RVP ZV vymezuje samostatný vzdělávací obor, který je na profesní přípravu žáků specializován, ovšem zároveň je možné začlenit témata související s volbou povolání do dalších vzdělávacích oborů. Zvláštní postavení má v tomto ohledu obor Výchova k občanství, který může vzhledem ke svému multidisciplinárnímu zaměření sloužit jako informační opora pro volbu povolání.

Vzdělávací obor Výchova k občanství je společně s Dějepisem součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost, jež je začleněna v RVP ZV. Výchova k občanství se zaměřuje především na formování osobnosti žáka po stránce mravní, hodnotové a snaží se z něj vychovat bytost společenskou a ve společnosti se orientující. Usiluje o výchovu k vzájemné snášenlivosti a úctě, demokracii a demokratickému smýšlení.³⁴ Důležitější než znalosti jsou pro Výchovu k občanství spíše postoje, názory a přesvědčení žáků a od toho by se měla odvíjet výuka.

Výchova k občanství má poměrně široké pole působnosti. „Otevírá cestu k realistickému sebepoznání a poznávání osobnosti druhých lidí a k pochopení vlastního jednání i jednání druhých lidí v kontextu různých životních situací. Seznamuje žáky se vztahy v rodině a širších společenstvích, s hospodářským životem, činnostmi důležitých politických institucí a orgánů a s možnými způsoby zapojení jednotlivců do občanského života. Učí žáky respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Rozvíjí občanské a právní vědomí žáků, posiluje

³⁴ Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, str. 9.

smysl jednotlivců pro osobní i občanskou odpovědnost a motivuje žáky k aktivní na životě demokratické společnosti.³⁵

Výchova k občanství rozvíjí klíčové kompetence základního vzdělávání, a to zejména kompetence k řešení problémů, sociální a personální, občanské a komunikativní.

Vzdělávací obor Výchova k občanství je vzhledem ke své komplexnosti koncipován jako otevřený systém. Vzdělávací obsah je rozdělen do několika tematických okruhů, a to Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec, Stát a hospodářství, Stát a právo a Mezinárodní vztahy, globální svět.³⁶ Tyto okruhy jsou zestručněním vybraných společenských věd a v základním vzdělávání mají nezastupitelné místo.

Vzdělávací obsah Výchovy k občanství je úzce spojen s vzdělávacími obsahy dalších vzdělávacích oborů, a to zejména s Dějepisem, Zeměpisem, Výchovou ke zdraví a s oborem Člověk a svět práce. Zatímco Dějepis a Zeměpis se zaměřují spíše na státoprávní a politologickou dimenzi, Výchova ke zdraví a Člověk a svět práce rozvíjejí osobní a sociální dimenzi. Vzdělávací obor Člověk a svět práce je možné propojit s Výchovou k občanství v otázce volby povolání.³⁷

Návaznost na tematiku vztahující se k volbě povolání můžeme nalézt ve všech tematických okruzích oboru Výchova k občanství. V okruhu Člověk ve společnosti lze v rámci učiva naše škola poukázat na význam vzdělání pro život. V rámci učiva naše obec, kraj, region lze upozornit na střední školy ve městě a na instituce, které souvisejí se světem práce. V učivu naše vlast může vyučující zmínit významné osobnosti, které se proslavily v určitém oboru, popřípadě které obory lidské činnosti mají v Čechách dlouholetou tradici. V učivu lidská setkání může vyučující s žáky diskutovat na téma rovné postavení mužů a žen v oblasti profesního uplatnění a zároveň může žáky upozornit na profese, které pomáhají lidem v nouzi a také na profese, bez kterých by se společnost neobešla. Učivo vztahy mezi lidmi lze využít pro zdůraznění významu komunikace mezi lidmi. Je možné zinscenovat fiktivní přijímací pohovor, na němž vyučující žákům ilustruje rozdíl mezi verbální a

³⁵ http://www.rvp.cz/soubor/RVPZV_2007-07.pdf. [cit. 2008-03-08].

³⁶ *Tamtéž.*

³⁷ *Hrachovcová, M., Horská, V., Zouhar J. Pomáháme při tvorbě ŠVP – vzdělávací obor Výchova k občanství. Praha: Albra, 2007, str. 16.*

neverbální komunikací a poukáže na význam verbální a neverbální komunikace při kontaktu s lidmi. V rámci učiva zásady lidského soužití je možné žáky upozornit na výhody spolupráce lidí, na pravidla práce v týmu.

Okruh Člověk jako jedinec poskytuje prostor pro sebezpoznání žáků, které je jedním z rozhodujících faktorů při volbě povolání. Učivo je koncipováno tak, aby žák poznal své osobní vlastnosti, dovednosti, schopnosti a potenciál. Významně do oblasti volby povolání zasahuje učivo osobní rozvoj, které formuje žakovu schopnost plánování budoucnosti a dosahování vytyčených cílů. Upozorňuje na význam motivace, aktivity a vůle.

Okruh Stát a hospodářství může sloužit jako základna pro informace o příčinách a důsledcích nezaměstnanosti a možnostech jejího řešení, o hodnotě peněz v životě člověka, žáci mohou zmapovat rodinný rozpočet a také své hospodaření s penězi. Vyučující může do výuky začlenit problematiku podnikání, tím že si žáci ve skupinách založí fiktivní firmu a do důsledku promyslí její fungování. Navrhnu název firmy, oblast, ve které bude firma působit, rozdělí si pozice, které budou zastávat a stanoví si rozpočet.

Okruh Stát a právo poskytuje prostor pro osvětlení pracovně právní problematiky. Žák by měl být seznámen s pojmy: pracovní poměr, pracovní smlouva, výpověď a výpovědní lhůta, zkušební doba, Zákoník práce atd. Vyučující může žáky upozornit na profese, které figurují v právním systému a na požadavky, které tyto profese kladou.

V okruhu Mezinárodní vztahy, globální svět lze žáky seznámit s pracovními možnostmi v zahraničí a především upozornit na nebezpečí, které s sebou práce v zahraničí přináší.

Výchova k občanství je předmět, který má bezesporu úzkou vazbu na problematiku profesní orientace žáků. Každý tematický okruh disponuje dostatkem prostoru pro témata související s volbou povolání. Je tedy možné využít potenciál tohoto předmětu a věnovat čas i profesní přípravě žáků.

Profesní příprava uskutečňovaná v rámci předmětu Výchova k občanství vyžaduje zapojení takových metod a forem výuky, které podněcují žakovu samostatnost a iniciativnost. Žáci si v průběhu výuky osvojují dovednosti, které jsou klíčové pro jejich budoucí volbu povolání, a proto je třeba akcentovat zejména

aktivizující metody. Důraz by měl být kladen na vlastní aktivitu žáků při získávání a hodnocení informací. Z hlediska metod výuky se jako nejefektivnější jeví brainstorming, společná diskuse, diskuse ve dvojicích, situační a simulační hry nebo práce na počítači. Vhodné je do výuky zařadit promýšlení různých životních scénářů a nácvik způsobů jednání v rozmanitých životních situacích. Jednou z nejdůležitějších metod je tzv. akční plánování. Tato metoda spočívá v tom, že si žáci do předem připravených archů zaznamenávají své pokroky ve studiu, cíle, kterých by chtěli dosáhnout a plánují strategie vedoucí k dosažení těchto cílů. Nejlépe je stanovit si na začátku výuky dlouhodobý akční plán a postupně jej vyplňovat dílčími plány. Výuka může být také oživena exkurzemi, které vyučující společně s žáky posléze vyhodnocuje. Exkurze umožňuje vyučujícímu podrobněji se zabývat praxí vybraných povolání a zdůraznit jejich významné aspekty. Vede žáky k realistickému nazírání na různá povolání a také koriguje jejich představy o vhodnosti povolání pro určité typy lidí. Z hlediska forem výuky je vhodné zařadit práci ve skupinách či ve dvojicích, při níž se žáci učí velice důležité dovednosti pro svůj budoucí život, a to spolupráci. Svě nezastupitelné místo ve výuce má i práce samostatná a hromadná.³⁸

Významné postavení má vyučující tohoto vzdělávacího oboru. Jak bylo zmíněno výše, vzdělávací obor Výchova k občanství v sobě zahrnuje základní prvky z řady společenskovedních disciplín. Žáci si v průběhu výuky osvojují znalosti z oblasti sociologie, psychologie, ekonomie a ekonomiky, práva a kultury, z čehož vyplývá, že na vyučujícího jsou kladeny vysoké nároky z hlediska jeho odbornosti. Vyučující musí mít kvalitní znalost historie, vlastivědy, politického zeměpisu, religionistiky, práva, ekonomie, psychologie, sociologie, filosofie, politologie a etiky. Takto připravený učitel bude mít všeobecný kulturní a politický přehled a bude schopen reagovat na aktuální otázky soudobé společnosti a globálního světa. Dalším požadavkem jsou morální kvality učitele, který by měl mít vysoký morální kredit nejen u svých žáků, ale také u kolegů a rodičů žáků. Od učitele Výchovy k občanství se očekává, že bude působit jako příklad zodpovědného a angažovaného občana.³⁹

³⁸ Horská, V., Zemánková, H. *Volba – příručka pro učitele*. Most: Hněvín, 2001, str. 20.

³⁹ Hrachovcová, M., Horská, V., Zouhar J. *Pomáháme při tvorbě ŠVP – vzdělávací obor Výchova k občanství*. Praha: Albra, 2007, str. 78.

Vzhledem k výše zmiňovaným požadavkům lze konstatovat, že právě vyučující oboru Výchova k občanství má předpoklady pro to, aby se stal průvodcem žáků při jejich prvních krůčcích v profesní orientaci.

Učitel, který se věnuje profesní přípravě žáků, musí splňovat další požadavky, které si tato problematika klade. Je důležité, aby měl dostatek znalostí z oblasti pedagogiky a psychologie, jelikož při své práci pracuje s různými diagnostickými metodami, které mu umožní hlubší poznání osobnosti žáka, jeho vývojových a individuálních zvláštností. V souvislosti s volbou povolání je vhodné pomocí těchto metod diagnostikovat žákův vztah k různým předmětům a jeho zájmy.

Právě zájmy jsou důležitým vodítkem při výběru studijního zaměření. Činnosti, kterým se žák věnuje s plným nasazením, a ve kterých je úspěšný, mohou být dobrým odrazovým můstkem pro hledání profese, v níž by mohl uplatnit své schopnosti a dovednosti. Zájmy lze sledovat poměrně snadno pomocí dotazníků, které může vytvářet sám učitel. Nabídne žákům seznam zájmů a jejich úkolem bude zakroužkovat ty, které jsou pro ně nejdůležitější, popřípadě zájmy řadí podle významnosti. Pokud učitel zná zájmy žáka, může je upevňovat a zvyšovat jejich úroveň.

Vztah žáka ke konkrétnímu předmětu je také rozhodujícím faktorem při volbě dalšího studia. Tento vztah lze diagnostikovat několika metodami. Nejjednodušší pro učitele je sestavit dotazník, který obsahuje všechny vyučovací předměty a žák řadí tyto předměty podle oblíbenosti. Učitel se může dále ptát proč má žák určitý předmět rád nebo nerad. Další možností, která se nabízí pro diagnostiku žákova vztahu k předmětu, je metoda nedokončených vět. Žák tyto věty doplňuje vždy z hlediska konkrétního předmětu. Důležitou výpovědní hodnotu mají také výsledky učební činnosti žáka, které učitel může porovnávat s výsledky v ostatních předmětech.

Vyučující zabývající se profesní přípravou žáků by měl dále být informován o odborné pomoci, kterou poskytuje poradenský systém a samozřejmě je znalost trhu práce a orientace v systému středního školství.

Učitelům, ale i žákům a ostatním zájemcům o problematiku volby povolání jsou k dispozici různé informační zdroje, které usnadňují orientaci ve světě práce. Tyto zdroje mohou mít podobu tištěných materiálů a počítačových programů.

Velkým zdrojem informací je internet. Mezi informační zdroje patří také multimediální a audiovizuální materiály.

Tištěné materiály zahrnují různé odborné publikace, informační příručky o nabídce středních škol, letáky středních škol, inzeráty volných pracovních míst v tisku, zájmové testy. Mezi tištěné zdroje patří také různé učebnice a pracovní listy, které může vyučující využít ve výuce, popřípadě publikace podávající přehled o středních školách v celé České republice. Oproti ostatním zdrojům jsou výhodné v tom, že k jejich prohlížení není zapotřebí žádných speciálních přístrojů. To znamená, že je můžeme prohlížet kdekoliv a kdykoliv. Jejich nevýhodou je především zastarávání informací, které materiál obsahuje a také jejich omezený rozsah. Tištěné letáky a informační příručky jsou k dispozici zejména na úřadech práce. Počítačové programy nejčastěji obsahují testy zájmů, osobnostních předpokladů, informace o jednotlivých povoláních. Takovéto programy lze hledat na úřadech práce, a to v Informačním a poradenském středisku pro volbu a změnu povolání, které v rámci svých služeb nabízí žákům počítačový test zájmové orientace, tzv. Schuhfriedův test zájmů. Ten je zaměřený na diagnostiku všeobecné struktury zájmů a vychází z typologie J. L. Hollanda. Výsledkem je hodnocení šesti zájmových oblastí: prakticko-technická orientace, podnikatelská orientace, intelektuálně-badatelská orientace, organizačně řídicí orientace, umělecko-jazyková orientace a sociální orientace. Program doporučuje vhodná povolání, ale pouze vzhledem k zájmům žáka, nikoliv z hlediska jeho schopností. Vyhodnocení by měl být přítomen poradce, který komentuje výsledky testu. Tento test je určen žákům od patnácti let.⁴⁰

Internet obsahuje velké množství informací souvisejících s problematikou volby povolání. Učitel může využít jeho potenciál jako prostředek výuky, ovšem neměl by se stát dominantním didaktickým prostředkem. Zároveň je důležité zhodnotit kvalitu a věrohodnost webových stránek, což může být někdy problematické. Učitel může žáky upozornit na zajímavé internetové stránky, které

⁴⁰ Hlad'o, P. *Svět práce a volba povolání: Studijní text pro učitele [online]. Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Uvod_do_problematiky_volby_povolani.pdf>.*

mají vztah k volbě povolání. Pro zajímavost uvádím v příloze číslo dvě informace o několika internetových stránkách.

V současnosti je moderním výukovým prostředkem tzv. e-learning, který je definován jako „vzdělávací proces, využívající informační a komunikační technologie k tvorbě kurzů, k distribuci studijního obsahu, komunikaci mezi studenty a pedagogy a k řízení studia.“⁴¹ Jinými slovy e-learning je moderní forma počítačem podporované výuky, mezi jejíž přednosti patří fakt, že práce na počítači většinou děti baví, pěstuje samostatnost dítěte a je vytvořen odborníky z oblasti pedagogiky, což je zárukou didaktické kvality. Podmínkou je přístup k počítači a internetu a také snadný únik dítěte k lákadlům internetu. E-learning lze použít jako formu distančního studia nebo jako doplněk studia prezenčního. V souvislosti s volbou povolání byly vytvořeny e-learningové kurzy, které slouží jak pedagogům, tak žákům. V příloze 3 uvádím informace o několika z nich.

Multimediální a audiovizuální materiály (CD-ROM, DVD) obsahují velké množství obrazových a zvukových informací. Jejich nevýhodou je, že uživatel musí mít k dispozici vybavení (počítač, televize, video, DVD přehrávač, diapojektor) potřebné k prezentaci těchto produktů. Nutná je také jistá zkušenost s tímto technickým vybavením.

Kromě těchto informačních zdrojů může učitel spolupracovat s výchovným poradcem, který působí na každé základní škole a součástí jeho práce je i poradenství k volbě povolání. Učitel připravující žáky na profesní volbu může spolupracovat také s třídním učitelem. Předpokladem ovšem je, že třídní učitel zná své žáky, jejich sociální prostředí, osobnostní vlastnosti, chování, zájmy a schopnosti.

Pomoc při řešení otázek souvisejících s volbou povolání poskytují také pedagogicko-psychologické poradny. Pomáhají žákům s výběrem studijního a profesního zaměření.

⁴¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/ELearning> [cit. 2008-03-20].

6. PRAKTICKÁ ČÁST

Uvedené metodické listy vztahující se k volbě povolání lze využít jako vyučovací pomůcku na druhém stupni základních škol, zejména v osmém a devátém ročníku. Listy netvoří na sebe navazující celek, a tudíž mohou být využívány samostatně.

Cílem pracovních listů je přiblížit žákům praktickou (činnostní) formou problematiku profesní orientace.

Metodické listy jsem vytvářela tak, aby odpovídaly cíli, který jsem si stanovila, a to zjistit, jaké vyučovací metody a formy lze aplikovat na problematiku volby povolání. Snažila jsem se tedy do výuky začlenit co nejvíce takových metod. Nyní uvedu teoretické východisko použitých metod a forem výuky.

Brainstorming je metoda, jejímž cílem je nalezení netradičního řešení problému. Žáci zaznamenávají své nápady k dané otázce a poté je společně s vyučujícím probírají. Základním pravidlem je nehodnotit nápady ostatních dokud není brainstorming ukončen.

Burza hodnot je hra, která žáky zábavnou formou seznamuje s významem některých hodnot v životě člověka.⁴²

Diskuse probíhá ve větší či menší skupině s účastí učitele nebo bez něho. Cílem diskuse může být interpretace něčeho, co není jednoznačné, vysvětlování názorů a postojů, sdílení zkušenosti. Podmínkou pro úspěšné vedení diskuse je prostředí vzájemné důvěry.

Inscenační metoda je založena na hraní přidělených rolí. Inscenace představuje reálnou situaci, v níž účastníci jednají jako skuteční aktéři živé skutečnosti.⁴³

Práce na internetu je v současné době moderním způsobem získávání nejaktuálnějších informací. Ve výuce je možné touto metodou podpořit žákovo samostatné vyhledávání informací.

⁴² Horská, V., Zemánková, H. *Volba – příručka pro učitele*. Most: Hněvín, 2001, str. 20.

⁴³ Maňák, J. *Nárys didaktiky*. Brno: PF MU, 1993, str. 46.

Situační metoda představuje takový postup, při němž se vychází z konkrétní situace, kterou je nutno řešit. Problémovost situace spočívá v tom, že nejsou k dispozici všechny informace potřebné pro řešení.

Vysvětlování je monologická metoda, která bývá využívána při předávání nových poznatků. Při vysvětlování je důležité udržovat kontakt s žákem a je vhodné hovořit pomalu, ujistit se, zda žáci vysvětlovanému tématu rozumějí a používat co nejméně cizích slov.⁴⁴

Z hlediska organizačních forem výuky jsem do vyučování zařadila práci hromadnou, skupinovou, ve dvojicích a samostatnou. Během hromadné výuky pracuje vyučující se všemi žáky. Optimální počet je dvacet pět až třicet žáků. Skupinová výuka není založena pouze na komunikaci mezi učitelem a žákem, ale také mezi žákem a žákem. Žáci jsou rozděleni do skupin a společně pracují na řešení nějakého úkolu.

⁴⁴ Mojžíšek, L. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, str. 101.

6.1 Metodické listy

Název hodiny	Vlastnosti
Cíl hodiny	Osvojení si pojmů vlastnost a dovednost. Seznámení žáků se souvislostí mezi osobními vlastnostmi a povoláním.
Očekávané výstupy	Žák dokáže vysvětlit pojmy vlastnost a dovednost. Žák dokáže posoudit své osobní vlastnosti a vztáhnout je k vybranému povolání.
Časová dotace	45 minut
Metody práce	Brainstorming, vysvětlování, vyplňování tabulky, diskuse.
Formy práce	Hromadná, práce ve dvojicích samostatná práce.
Pomůcky	Kopie pracovního listu č. 1 do dvojic Kopie pracovního listu č. 2 pro každého žáka Psychologický slovník (např. Hartl, P., Hartlová, H. <i>Psychologický slovník</i> . Praha: Portál, 2000.)
Náplň hodiny	<p>1. <u>Zahájení</u> (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na začátku hodiny napíše vyučující na tabuli „Jaký/Jaká jsem?“ • Žáci postupně chodí k tabuli a každý napíše jedno slovo, které vystihuje jeho osobnost. • Posléze vyučující všechny nápady žáků projde a popřípadě vysvětlí. <p>2. <u>Vysvětlení pojmů vlastnost a dovednost</u> (10 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Následují otázky: „Všechna slova, která jste napsali na tabuli, lze shrnout jediným pojmem, napadne vás jakým?“ (Vlastnost) „Co je to vlastnost?“ • Jeden z žáků vyhledá slovo v Psychologickém slovníku a definici přečte nahlas ostatním. Vyučující

	<p>se ujistí, zda všichni žáci významu slova rozumí.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vyučující dále žákům vysvětlí význam slova „dovednost“ a uvede příklady. • Žáci uvádějí příklady vlastností a dovedností, které souvisejí s pracovním uplatněním. <p>3. <u>Aktivita</u> (15 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vyučující žákům rozdá pracovní list s tabulkou. Žáci pracují ve dvojicích a jejich úkolem je přiřadit jednotlivé vlastnosti a dovednosti k uvedeným povoláním. • Následně žáci uvádějí, jaké vlastnosti k jednotlivým profesím uvedli. • Otázky k diskusi: <ul style="list-style-type: none"> „Je v seznamu nějaká vlastnost či dovednost, která je společná všem profesím?“ „Jakou vlastnost by rozhodně neměl mít učitel?“ „Napadá vás nějaká vlastnost, která v seznamu není uvedena, přesto by ji měl některý z pracovníků mít?“ <p>4. <u>Silné a slabé stránky</u> (10 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci se zamyslí nad svými kladnými a zápornými vlastnostmi. • Každý žák dostane pracovní list číslo 2. Jejich úkolem je zvážit své kladné a záporné vlastnosti a zapsat je do uvedených sloupečků. <p>5. <u>Závěrečná diskuse</u> (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Co byste museli udělat pro to, abyste změnili své slabé stránky?“ • „Jaké povolání byste mohli vzhledem ke svým silným stránkám vykonávat?“
--	--

Pracovní list 1

Úkol:

Z uvedených vlastností a dovedností vyber ty, které jsou podle tebe pro uvedená povolání nejdůležitější, a zapiš je do připravené tabulky.

<i>citlivý</i>	<i>odvážný</i>	<i>rád riskuje</i>	<i>umí spolupracovat</i>
<i>čistotný</i>	<i>ochotný</i>	<i>rozhodný</i>	<i>upřímný</i>
<i>dá si poradit</i>	<i>optimistický</i>	<i>smysl pro detail</i>	<i>veselý</i>
<i>dobrý organizátor</i>	<i>pečlivý</i>	<i>sportovně založený</i>	<i>vtipný</i>
<i>dochvilný</i>	<i>pohledný</i>	<i>tolerantní</i>	<i>vynalézavý</i>
<i>chytrý</i>	<i>pracovitý</i>	<i>trpělivý</i>	<i>zdvořilý</i>
<i>komunikativní</i>	<i>průbojný</i>	<i>tvořivý</i>	<i>zodpovědný</i>
<i>laskavý</i>	<i>přátelský</i>	<i>umí jednat s lidmi</i>	<i>zručný</i>

lékař	kuchař	učitel	podnikatel	Opravář

Pracovní list 2

MÉ SILNÉ STRÁNKY	MÉ SLABÉ STRÁNKY

Název hodiny	Dražba⁴⁵
Cíl hodiny	Rozvíjení rozhodovacích schopností. Seznámení se s pracovními podmínkami, které jsou součástí zaměstnání, a které mohou ovlivnit výběr zaměstnání.
Očekávané výstupy	Žák zná hodnotu pracovních podmínek zaměstnání. Žák si uvědomí, jaké hodnoty v zaměstnání upřednostňuje. Žák chápe princip dražby. Žák dokáže spolupracovat ve skupině.
Časová dotace	45 minut
Metody práce	Vysvětlování, vyplňování tabulky, burza hodnot, diskuse.
Formy práce	Hromadná, skupinová, samostatná práce.
Pomůcky	Pracovní list č. 1 s tabulkou do skupin Arch papíru, na který vyučující napíše seznam položek. Dražební kladívko (postačí pravítko).
Náplň hodiny	1. <u>Zahájení</u> (5 minut) <ul style="list-style-type: none"> • Vyučující napíše na tabuli slovo „dražba“ a zeptá se žáků, zda už se s tímto slovem někdy setkali, a zda by někdo dokázal svými slovy vysvětlit princip dražby. • Pokud žáci nevědí, vyučující princip dražby vysvětlí sám. • Přesvědčí se, že žáci princip dražby pochopili. Poté žákům oznámí, že za malý okamžik se stanou účastníky dražby.

⁴⁵ Horská, V. Volba – příručka pro učitele. Most: Hněvín, 2001, str. 101.

	<p>2. <u>Seznámení s tématem</u> (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vyučující žákům vysvětlí, že každé povolání má jisté pracovní podmínky, které nás mohou ovlivnit při výběru zaměstnání. • Otázka k diskusi: <i>„Podle čeho si vybíráme zaměstnání?“</i> <p>3. <u>Aktivita</u> (30 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vyučující rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin a jednotlivým skupinám rozdá pracovní list č. 1 – tabulku, ve které jsou zaznamenané jednotlivé položky, které se budou v hodině dražit. • Vhodné je položky napsat také na tabuli nebo na velký arch papíru, který vyučující nalepí na viditelné místo. K položkám potom zapisuje, za kolik korun byly vydraženy, a která skupina položku získala. • Vyučující žákům sdělí, že všechny položky v tabulce jsou na prodej. Skupina má k dispozici peněžní částku (určí sám učitel, např. padesát tisíc korun) a jejich úkolem je domluvit se ve skupině, které položky a za jakou sumu chtějí koupit. Skupina se může ucházet o libovolný počet položek. • Každá skupina si zvolí svého mluvčího, který bude „přihazovat“ (zvyšovat cenu). • Poté vyučující vyhláší jednotlivé položky a mluvčí skupiny vždy oznámí cenu, kterou za položku nabízí. • Po ukončení dražby vyučující spolu s žáky projde, která položka byla vydražena za nejvyšší sumu, která za nejnižší, a která nebyla vydražena vůbec.
--	---

	<p>4. <u>Závěrečná diskuse</u> (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none">• Otázky k diskusi: <i>„Jak se vám pracovalo ve skupině?“</i> <i>„ Bylo obtížné se domluvit?“</i> <i>„Získali jste položky, o které jste měli zájem?“</i> <i>„Podle čeho jste se při rozdělování peněz rozhodovali?“</i>
--	---

Dražba

Položka (co je na prodej):	Nabídka ceny:
Služební automobil	
Vysoký plat	
Zajištěné zaměstnání na celý život	
Dobří spolupracovníci (dobrá parta)	
Rozmanitá práce	
Vysoká prestiž	
Vedoucí postavení	
Budu svým vlastním pánem	
Dobré pracovní prostředí	
Budu hodně cestovat	
Dlouhá dovolená	
Podnik má vlastní jesle	
Zajímavá práce	
Podnik poskytuje půjčky	
Budu nosit uniformu	
Pružná pracovní doba	
Budu moci pracovat doma	
Dobré vyhlídky na služební postup	
Možnost odejít dříve do důchodu, dobrá penze	
„Pohodlný“ život	
V podniku má každý stejné šance	

⁴⁶ Horská, V. *Volba – příručka pro učitele*. Most: Hněvín, 2001, str. 102.

Název hodiny	Prestiž a hodnota povolání⁴⁷
Cíl hodiny	Seznámení se s odlišným společenským vnímáním jednotlivých profesí.
Očekávané výstupy	Žák dokáže vysvětlit pojmy prestiž a prestiž povolání. Žák dokáže posoudit společenský význam různých povolání. Žák se orientuje v jednotlivých povoláních.
Časová dotace	45 minut
Metody práce	Vysvětlování, diskuse, práce s obrazovým materiálem.
Formy práce	Samostatná, skupinová, hromadná práce.
Pomůcky	Kartičky s obrázky jednotlivých povolání (uvedeny v příloze 4) Slovník cizích slov
Náplň hodiny	<p>1. <u>Zahájení</u> (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> Vyučující hodinu uvede krátkým cvičením, kdy žáci budou mít za úkol v časovém limitu tři minut, vymyslet co největší počet povolání, jejichž název začíná na učitelem zadané písmeno. Po uplynutí časového limitu vyučující společně s žáky úkol vyhodnotí. <p>2. <u>Seznámení s tématem</u> (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> Vyučující seznámí žáky s tématem hodiny, kterým je prestiž povolání. Žáci se pokusí termín prestiž vysvětlit svými slovy. Jeden z žáků vyhledá tento pojem ve Slovníku cizích slov a definici přečte ostatním. Vyučující se ujistí, zda všichni pojmu rozumí.

⁴⁷ Šikulová, R., Mrázová E., Wedlichová, I. Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy. Most: Hněvín, 2007, str. 110-112.

	<ul style="list-style-type: none"> • Otázky k diskusi: <i>„Co podle vás utváří společenskou prestiž povolání?“</i> <i>„Jaké povolání považujete za prestižní a proč?“</i> <p>3. <u>Aktivita</u> (25 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Učitel rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin a každé skupině dá obálku s obrázky různých povolání (obrázky viz. Příloha). • Žáci nejprve obrázky seřadí podle čísel a společně s vyučujícím si jednotlivá povolání na obrázcích pojmenují. • Úkolem žáků je seřadit obrázky podle společenské prestiže (jiné možnosti řazení: platové ohodnocení, užitečnost pro společnost). Pořadí zaznamenávají také na papír. <p>4. <u>Závěrečná diskuse</u> (10 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Po skončení této etapy proběhne diskuse, ve které žáci seznámí ostatní s tím, jak obrázky seřadili a proč. • Další otázky k diskusi: <i>„Jaké povolání byste si vybrali a proč?“</i> <i>„Jaké povolání byste si nevybrali a proč?“</i> <i>„Pro jaké povolání máte, podle vašeho názoru, předpoklady?“</i>
--	--

Název hodiny	Únos letadla ⁴⁸
Cíl hodiny	Rozvíjení rozhodovacích schopností.
Očekávané výstupy	Žák dokáže obhájit a zdůvodnit své rozhodnutí. Žák si uvědomí, že před rozhodnutím je třeba mít úplné informace.
Časová dotace	45 minut
Metody práce	Situační hra
Formy práce	Samostatná práce, diskuse.
Pomůcky	Pracovní list č. 1 pro každého žáka Arch papíru se seznamem cestujících
Náplň hodiny	<p>1. <u>Zahájení</u> (5 minuty)</p> <ul style="list-style-type: none"> Vyučující vylepí na viditelné místo arch papíru se seznamem cestujících. Vyučující nastíní žákům situaci v uneseném letadle (<i>Letadlo letící z Prahy do Paříže bylo uneseno skupinou teroristů a nikdo neví, jaký bude jeho osud. Cestujícím nebylo ublíženo, ale jsou pod dohledem zbraní</i>). <p>2. <u>Aktivita</u> (30 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> Vyučující žákům rozdá pracovní list 1. Žáci mají za úkol odpovědět na uvedené otázky a své odpovědi zdůvodnit. Každý pracuje samostatně. Následně žáci seznámí ostatní se svými odpověďmi a vyučující odpovědi zaznamenává na arch papíru (k jednotlivým cestujícím píše podle četnosti odpovědí žáků čárku).

⁴⁸ Horská, V. Volba – příručka pro učitele. Most: Hněvín, 2001, str. 105.

	<ul style="list-style-type: none">• Vyučující společně s žáky vyhodnotí četnost odpovědí (u každé otázky zvlášť). <p>3. <u>Závěrečná diskuse</u> (10 minut)</p> <ul style="list-style-type: none">• „<i>Jak se vám rozhodovalo?</i>“• „<i>Vyskytl se mezi odpověďmi spolužáků názor, se kterým nesouhlasíte? Pokud ano, vysvětli, proč nesouhlasíš.</i>“• „<i>Činí vám ve skutečném životě rozhodování problémy nebo se rozhodujete snadno?</i>“
--	--

Únos letadla

Letadlo letící z Prahy do Paříže bylo uneseno skupinou teroristů a nikdo neví, jaký bude jeho osud. Cestujícím nebylo ublíženo, ale jsou pod dohledem zbraní.

Seznam cestujících na palubě letadla

Zubař	Herec	Školák (14 let)
Voják	Právník	Podnikatel
Učitelka	Režisér	Modelka
Těhotná žena	Soudce	Zdravotní sestra
Policista	Kněz	Policistka
Školačka (14 let)	Prodavačka	Jeptiška
Spisovatel	Taxikář	Vědkyně
Novinářka	Kuchařka	Pošťačka

Odpověz na následující otázky:

1. Kdo z pasažérů bude nejvíce vystrašen a proč?
2. Kteří z cestujících by mohli být v této situaci nejvíce nápomocni a proč?
3. Nachází se na palubě letadla někdo, kdo začne situaci řešit?
4. Kdo by se mohl stát vůdcem?
5. Je na palubě letadla někdo, kdo se bude snažit o pokojné vyjednávání?
6. Je mezi cestujícími někdo, koho bys na palubě letadla raději neviděl?
7. Odkud pravděpodobně pocházejí únosci?

⁴⁹ Horská, V. *Volba – příručka pro učitele*. Most: Hněvín, 2001, str. 106.

Název hodiny	Internet – zdroj informací
Cíl hodiny	Informovat žáky o internetových stránkách souvisejících s volbou povolání.
Očekávané výstupy	Žáci umí vyhledávat na internetu informace související s profesní orientací.
Časová dotace	45 minut
Metody práce	Práce na počítači
Formy práce	Samostatná práce
Pomůcky	Pracovní list 1 Pracovní list 2 pro učitele Počítačová učebna
Náplň hodiny	<p>1. <u>Úvod</u> (15 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci dostanou od učitele pracovní list 1 s úkoly, které jsou zaměřeny na vyhledávání informací na internetu. • Splnění úkolů vyučující společně s žáky vyhodnotí. (Ke kontrole si vytvoří přehled středních škol v daném městě. Viz. pracovní list číslo 2). <p>2. <u>Aktivita</u> (30 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • V další části hodiny vyučující žáky upozorní na internetové stránky, které jim mohou sloužit jako vodítko při volbě povolání. <ul style="list-style-type: none"> a) www.occupationsguide.cz • Vyučující krátce internetové stránky představí (Viz. Příloha 2). • Poté si žáci vyplní dotazník zájmů či dovedností a dobrovolníci seznámí ostatní se svými výsledky.

	<p>b) www.infoabsolvent.cz</p> <ul style="list-style-type: none">• Vyučující krátce představí internetové stránky (Viz. Příloha 2).• Žáci si mohou pustit krátké filmové ukázky představující různá povolání.
--	--

Pracovní list 1

Úkol:

Na internetu najdi webové stránky pěti středních škol v Mostě a zjisti následující informace:

- a) Napiš poštovní adresy jednotlivých středních škol.
- b) Kdo je ředitelem/ředitelkou střední školy?
- c) Kdy se koná den otevřených dveří?

Název školy.....

Adresa školy.....

Ředitel/ka školy.....

Den otevřených dveří.....

Název školy.....

Adresa školy.....

Ředitel/ka školy.....

Den otevřených dveří.....

Název školy.....

Adresa školy.....

Ředitel/ka školy.....

Den otevřených dveří.....

Název školy.....

Adresa školy.....

Ředitel/ka školy.....

Den otevřených dveří.....

Název školy.....

Adresa školy.....

Ředitel/ka školy.....

Den otevřených dveří.....

Pracovní list 2 (pro učitele)

Kontrolní údaje:

Název školy	Adresa školy	Ředitel/ka školy	Den ot. dveří
<i>Gymnázium Most</i> www.gymmost.cz	Tř. ČSA 1530, Most 43401	Mgr. Karel Vacek	28. 11., 12. 12, 9. 1.
<i>Střední škola pedagogická, Obchodní akademie</i> www.vos-oamost.cz	Zd. Fibicha 2778, Most 43401	RNDr. Jana Adamcová	5. 12, 10. 1.
<i>Střední škola zdravotnická</i> www.szs-most.cz	J. E. Purkyně 272, Most 43401	Mgr. Vladimír Šaloun	neuveďeno
<i>Střední průmyslová škola</i> www.spsmost.cz	Topolová 584, Most 43401	Ing. František Felcman	21. 11., 9. 1.
<i>Střední škola technická Most</i> www.sstmost.cz	Dělnická 21, Most-Velebudice 43480	Mgr. Jiří Škrábal	neuveďeno
<i>Střední odborná škola podnikatelská</i> www.sspostmost.cz	Topolová 584, Most 43401	Ing. Stanislav Vrba	21. 11., 9. 1.
<i>Střední odborná škola InterDACT</i> www.interdact.ct	Pionýrů 2806, Most 43401	Mgr. Vlasta Králíčková	28. 11., 12.12., 9. 1.
<i>Střední škola gastronomie a služeb</i> www.soupalachmost.cz	J. Palacha 711, Most 43401	PaedDr. Hana Praženicová	neuveďeno
<i>Soukromé střední odborné učiliště Liva</i> www.livamost.cz	Dělnická 21, Most-Velebudice 43480	Mgr. Alice Linková	neuveďeno
<i>Soukromá hotelová škola Bukaschool</i> www.bukaschool.cz	Kmochova 1823, Most 43401	Mgr. Vlasta Bukačová	neuveďeno
<i>Soukromá střední škola pro marketing a ekonomiku podnikání</i> www.sssmep.cz	E. Basse 1142/9, Most 43401	Ing. Dana Balochová	14.11., 12.12., 9. 1.

Název hodiny	Přijímací pohovor
Cíl hodiny	Seznámit žáky s průběhem přijímacího pohovoru a s nároky, a požadavky, které klade na uchazeče o zaměstnání.
Očekávané výstupy	Žák zná průběh přijímacího pohovoru.
Časová dotace	90 minut
Metody práce	Inscenační metoda
Formy práce	Hromadná
Pomůcky	Pracovní list 1
Náplň hodiny	<p>1. <u>Úvod</u> (5 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vyučující žákům sdělí, že tématem hodiny bude přijímací pohovor. • Žáci vysvětlí, co je to přijímací pohovor a co je jeho náplň. <p>2. <u>Aktivita</u> (50 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vyučující vybere ze třídy pět žáků, kteří se stanou přijímací komisí a dalších pět až sedm žáků, kteří budou v roli uchazeče o zaměstnání. Z ostatních se stávají pozorovatelé, kteří si dělají poznámky o práci přijímací komise i o chování jednotlivých uchazečů o zaměstnání. • Nejdříve je nutné žáky seznámit s tím, jaká firma realizuje přijímací pohovor a o jakou pozici se jedná. • V tomto případě půjde o banku, která chce obsadit pozici tiskové/ho mluvčí. • Uchazeči o toto místo se v tichosti odeberou na chodbu a promýšlejí strategii, kterou zvolí k úspěšnému zvládnutí pohovoru. • Vyučující rozdá přijímací komisi sadu otázek, ze kterých si každý vybere tři, které uchazeči o

	<p>zaměstnání položí. Viz. pracovní list 1.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mezitím vyučující upozorní pozorovatele, aby si dobře všimli chování uchazečů, zda jsou nervózní, či sebejistí, jak reagují na otázky, jaké dělají chyby atd. • Komise se usadí do lavic a přijímací pohovor může začít. • Vyučující se v této chvíli stává také pozorovatelem a do pohovoru nijak nezasahuje. <p>3. <u>Vyhodnocení</u> (20 minut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Po ukončení pohovoru se komise domluví, kteří tři uchazeči by postoupili do dalšího kola. • Následně se ke slovu dostanou pozorovatelé, kteří ze svého hlediska zhodnotí průběh jednotlivých pohovorů. Mohou také vyhodnotit nejlepšího uchazeče. • Následuje prostor pro diskusi. <p>4. <u>Závěrečná diskuse</u> (15 minut)</p> <p><i>„Jak jste se cítili v roli přijímací komise?“</i></p> <p><i>„Jak jste se cítili v roli uchazeče o zaměstnání?“</i></p> <p><i>„Víte o nějaké chybě, kterou už byste nezopakovali?“</i></p>
--	---

Otázky k přijímacímu pohovoru

- Jaká byla vaše dosavadní profesní kariéra?
- Jakou práci jste dělal/a v minulém zaměstnání?
- Co se vám na této práci líbilo/nelíbilo?
- Jaké jsou vaše největší pracovní úspěchy?
- Proč jste z minulého zaměstnání odešel/odešla?
- Absolvoval/a jste i jiné přijímací pohovory?
- Co víte o naší firmě?
- Proč jste si vybral/a právě naši firmu?
- Jakou máte představu o své práci v novém zaměstnání?
- Jaké jsou vaše klady/zápory, v čem si myslíte, že jste dobrý/á?
- Proč bychom měli přijmout právě vás?
- Vadilo by vám pracovat přes čas?
- Jaké jsou vaše zájmy?

6.2 Realizace a průběh výuky

Výuka byla realizována v osmé a deváté třídě na Základní škole Jakuba Arbesa v Mostě. Na škole není zaveden zvláštní vyučovací předmět související s volbou povolání a témata vztahující se k profesní orientaci bývají probírána v rámci hodin občanské a rodinné výchovy. Na druhém stupni je vyučován předmět pracovní činnosti, který rozvíjí pracovní dovednosti žáků. Je zaměřen především na práci v dílnách a ve školní kuchyňce.

Podrobnější informace týkající se profesní orientace žákům poskytuje především výchovná poradkyně. Na škole zřídila informační nástěnku, která jim stručně představuje jednotlivé střední školy v Mostě a blízkém okolí a upozorňuje na dny otevřených dveří.

V osmé třídě žáci navštíví Informační a poradenské středisko pro volbu a změnu povolání při úřadu práce, kde jsou seznámeni s možnostmi studia na středních školách, středních odborných učilištích a odborných učilištích v regionu. K dispozici mají podrobné materiály o jednotlivých školách, oborech a profesích.

Neshledávám za nutné detailně popisovat průběh jednotlivých vyučovacích hodin. Vyučování proběhlo v souladu s metodickými listy. V následující části se zaměřím především na kritické momenty, ke kterým během výuky došlo, a kterým je třeba se příště vyvarovat. Také zmíním pozitivní momenty a zhodnotím přínos zvolených vyučovacích metod.

1. vyučovací hodina – Vlastnosti

Tato hodina proběhla v osmé třídě. Na úvod měli žáci za úkol napsat na tabuli jediné slovo, které charakterizuje jejich osobnost, což bylo pro řadu žáků obtížné, a tak se u tabule nevystřídali všichni. Domnívám se, že v danou chvíli nedokázali pojmenovat vlastnost, která by je vystihovala. Je proto možné žákům nejprve rozdat seznam různých vlastností, z něhož by vybírali.

Následné vyplňování pracovního listu č. 1 s tabulkou nečinilo žákům žádné potíže. Poslední úkol, který byl zaměřen na zvážení silných a slabých stránek žáků, se z důvodu nedostatku času nepodařilo realizovat. Je tedy možné tento úkol zařadit do následující hodiny.

Zvolená metoda práce s tabulkou byla vhodným prostředkem k aplikaci znalostí o vlastnostech a dovednostech na problematiku povolání. Žáci si uvědomili, které vlastnosti a dovednosti jsou klíčové pro určitá povolání, a že některá vlastnosti jsou společné více typům povolání.

2. vyučovací hodina – Dražba

Tato hodina proběhla v deváté třídě. Práce žáků v této hodině se mi velmi líbila. Zpočátku se vyskytly menší problémy s vysvětlením principu dražby. Žáci pojem znali, ale nedokázali průběh dražby výstižně vysvětlit svými slovy. Vyučující musí být na tuto situaci připraven a vysvětlit princip dražby sám.

Samotná dražba probíhala velmi živě, hlučně a žáci pracovali s viditelným nadšením. Hluku a překřikování při zvyšování částek lze předejít kartičkami s různými peněžními sumami, které žáci zvedají, pokud zvyšují svou cenu. Také doporučuji částky rozumně zaokrouhlovat (pět set korun, tisíc korun atd.)

Během aukce byly vydraženy všechny položky a nejvýše byla ohodnocena položka „Pohodlný život“ (třicet jedna tisíc korun), následovaly položky „Vysoký plat“ (dvacet sedm tisíc korun), „Vysoká prestiž“ (dvacet šest tisíc korun), „V podniku má každý stejné šance“ (dvacet pět tisíc korun) a „Budu svým pánem“ (dvacet čtyři tisíc korun). Položka „Budu nosit uniformu“ byla vydražena za cenu nejnižší, a to pouhých pět set korun.

Metoda hry s pracovním názvem burza hodnot se ukázala jako nejlepší prostředek pro zapojení žáků do výuky a zároveň jako vhodný prostředek pro prezentaci tématu „hodnoty povolání“. Metoda vzbudila zájem žáků a soutěživost mezi jednotlivými skupinami. Zcela na místě potom byla diskuse s žáky o tom, proč se nejvýše vydražila položka Pohodlný život, proč neměli zájem o položku Budu nosit uniformu.

Ze závěrečné diskuse také vyplynulo, že práce ve skupinách byla pro žáky příjemnou změnou. Jedna skupina přiznala, že se při rozhodování o rozdělení celkové sumy objevily velmi rozdílné názory a bylo třeba najít kompromis, což se nakonec podařilo.

3. vyučovací hodina – Prestiž a hodnota povolání

Tato hodina proběhla v osmé třídě. Prvním úkolem žáků bylo vymyslet co nejvíce názvů povolání začínajících na písmeno P a Z. Výsledky této zahajovací hry mě mile překvapily. Žáci prokázali, že se orientují jak v povoláních současnosti, tak v řemeslech dávné minulosti. Žáci do úkolu zapojili také fantazii, a tak vznikla povolání jako pizzař či palačinkář.

Následně se hodina zaměřila na prestiž povolání. Žákům nedělal tento pojem vůbec žádné potíže, a proto i diskuse na toto téma byla přínosná. Úkol s obrazovým materiálem plnily skupiny zodpovědně. Práce ve skupinách byla poněkud hlučnější, což ovšem hodinu nijak nenarušilo.

Z hlediska přínosu v oblasti profesní přípravy lze metodu práce s obrazovým materiálem ohodnotit kladně.

4. Vyučovací hodina – Únos letadla

Průběh této hodiny mě zklamal. Hlavním problémem bylo nevhodné umístění vyučovací hodiny do počítačové učebny, jejíž prostorové uspořádání nevyhovovalo potřebám výuky. Žáci se více než na práci soustředili na internet, který rozptyloval jejich pozornost. Aktivitu jsem s žáky realizovala a největším problémem se ukázaly být vyjadřovací schopnosti žáků, když zdůvodňovali své odpovědi.

Tato vyučovací hodina je zaměřená na podporu rozhodovacích schopností, cílem je posílit vědomí žáků o schopnostech rozhodování, ovšem v praxi byla výuka poněkud chaotická, a tak na základě této zkušenosti nemohu usuzovat na vhodnost použité metody.

5. Vyučovací hodina – Internet – zdroj informací

Tato hodina proběhla zcela v souladu s metodickým listem. Práce na počítači žáky dle mého očekávání bavila. Prvního úkolu se zhostili výborně, všechny dostupné informace správně vyhledali, což je důkazem toho, že s internetem mají děti v dnešní době bohaté zkušenosti. Následně jsme se věnovali bližšímu seznámení se dvěma internetovými stránkami, které mohou využít jako zdroj informací. Většina žáků se s těmito stránkami setkala poprvé.

Metodu práce na počítači (respektive na internetu) hodnotím, z hlediska zapojení žáků do výuky, kladně. Ovšem při využívání této metody je třeba důsledného dohledu vyučujícího, protože někteří žáci se občas věnovali zcela jiným stránkám, než měli. Vyučující musí tedy být stále ve střehu, ale i přesto je internet vhodným didaktickým prostředkem.

6. Vyučovací hodina – Přijímací pohovor

Tato hodina nebyla z časových důvodů realizována.

ZÁVĚR

Volba povolání je důležitým mezníkem v období dospívání. Je to rozhodnutí, které může zásadním způsobem ovlivnit celý budoucí život mladého člověka, a proto je podstatné, aby na něj byl dobře připraven. Při rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze musí brát v úvahu své vlastnosti, schopnosti a zájmy a zároveň být orientován ve světě práce. V tomto ohledu může dospívajícímu výrazně pomoci škola, která mu v rámci výuky poskytne všechny informace, které ke svému rozhodnutí potřebuje a bude usilovat o to, aby profese, kterou si žák zvolí, odpovídala jeho osobnostním předpokladům.

Zájem o problematiku volby povolání se stále zvyšuje. V posledních několika letech je kladen důraz především na nutnost zařazení profesní přípravy žáků do systému českého školství, a tak se téma volby povolání stalo povinnou součástí vzdělávacích programů všech základních škol. Bezesporu je to krok správným směrem.

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila především na metody výuky, jimiž může být profesní příprava realizována v rámci Výchovy k občanství. Na základě výuky, jež jsem vedla na základní škole v Mostě, který je díky své vysoké nezaměstnanosti ideálním místem pro zapojení profesní přípravy do škol, mohu konstatovat, že jako vhodné se jeví aktivizující metody, jako je inscenační hra, brainstorming, diskuse i práce na počítači. Tyto metody se ukázaly jako nejlepší pro podnětí aktivní účasti žáků na hodině. Z reakcí žáků jsem vysoudila, že nejsou na tyto metody příliš zvyklí, a proto mé vyučování přijali s nadšením. Výjimkou byla pouze hodina s pracovním názvem Únos letadla, která probíhala v počítačové učebně, o čemž se zmiňuji v části popisující průběh jednotlivých vyučovacích hodin.

Z hlediska organizačních forem výuky hodnotím nejvýše práci ve skupinách a ve dvojicích. Spolupráce v jednotlivých týmech probíhala bez větších dohadů, které jsem očekávala, a z diskusí vyplynulo, že žáky tento způsob výuky bavil.

Výchova k občanství je obor, jenž je ideální pro vytvoření informační základny pro volbu povolání. Během výuky tohoto předmětu lze uplatnit všechny výše zmiňované metody a formy výuky, ovšem ze zkušenosti, kterou jsem prošla,

mohu konstatovat, že předpokladem pro jejich úspěšnost je zejména pedagog a jeho dobré organizační schopnosti.

Problematika volby povolání je, vzhledem k vysoké nezaměstnanosti v některých regionech České republiky, téma aktuální, a je třeba, aby jí byla věnována náležitá pozornost.

SUMMARY

The vocational selection is very important landmark in adolescence. This decision can influence the future life of young person and it's very important to be prepared for this decision. During the decision-making about another educational and professional way pubescent has to allow for his or her own features, abilities and interests and has to be orientated in a world of work at the same time. It is a task especially for school to help pupils with vocational selection and inform pupils about their professional and study possibilities.

The interest in vocational selection problems still grows. In last few years the accent is put on the necessity of integration of professional preparation to the Czech school system and that's why the topic of vocational selection became the compulsory part of educational programs of all elementary schools in the Czech Republic. Without question it's a step in right direction.

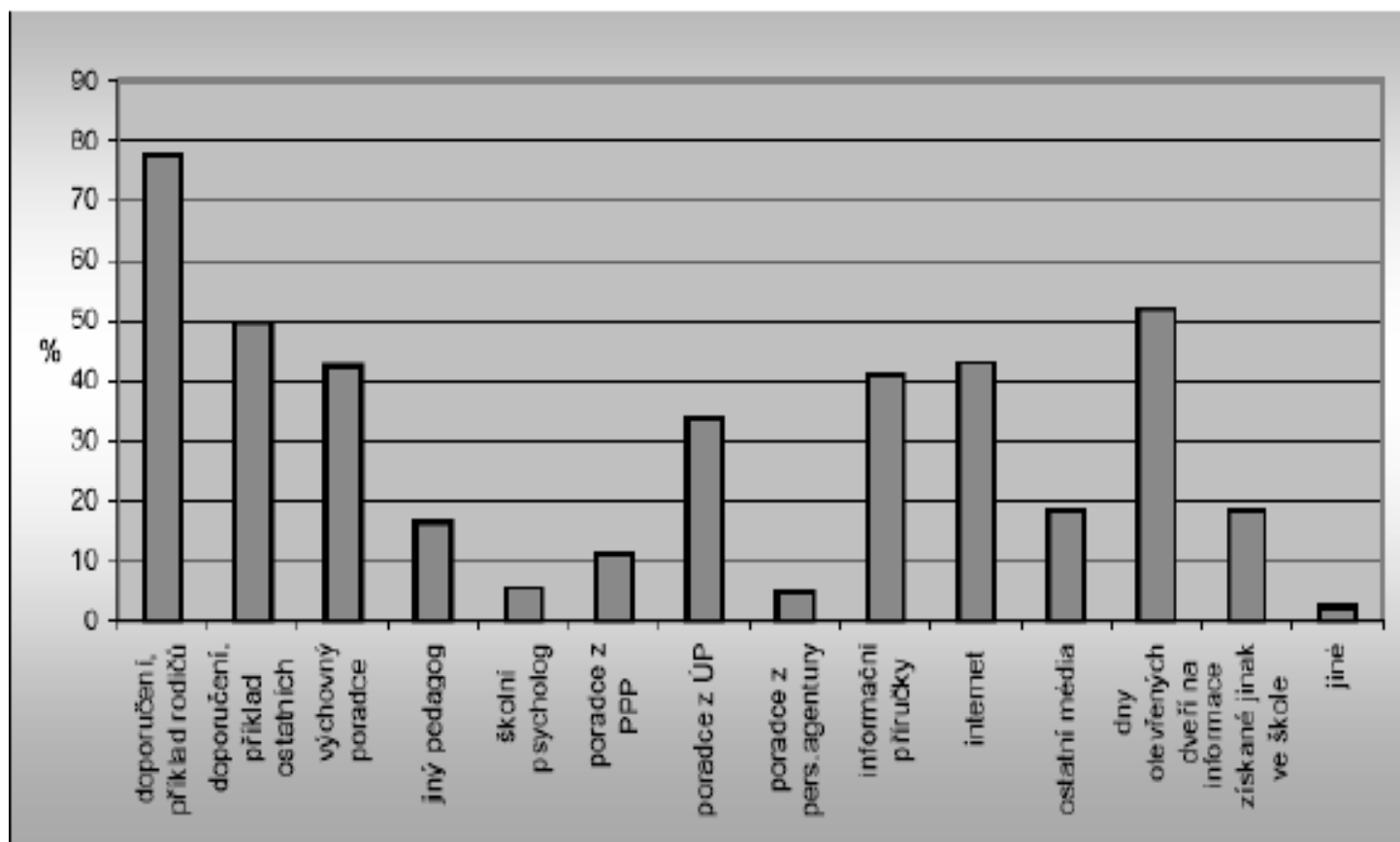
In my thesis I deal with teaching methods of professional preparation which can be used in the framework of educational field of Civil Education. I prepared few lesson plans and I applied them to practice during the teaching at elementary school in Most which is thanks to high unemployment appropriate place for the integration of professional preparation to education. On the basis of this teaching I find out that appropriate methods are activation educational methods especially brainstorming, staging play, discussion and work on computer. These methods turned out to be best methods for stimulation of pupil's active participation on the lesson. From pupils reactions I sued out that they're not accustomed for this kind of work and they keenly accepted my education. In term of educational forms I evaluated the most the work at couples and groups. Teamwork waged without arguments and from discussion emerged that pupils were pleased with this work.

The educational field of Civil Education is ideal for formation of the information platform for vocational selection. Very important is a teacher of this subject and his or her good organizational abilities.

With regard to high unemployment in some regions in the Czech Republic the vocational selection is very actual topic and it is necessary to pay attention to problems connected with professional preparation.

PŘÍLOHY

Příloha 1 - Rozhodovací zdroje k volbě vzdělávací a profesní dráhy – žáci ZŠ

Zdroj: NÚOV (2003, s. 16)

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (dostupný na www.infoabsolvent.cz)⁵⁰

Tento systém nabízí pomoc při výběru vzdělávací a profesní cesty a je určen žákům rodičům, pedagogům a poradenským pracovníkům. Obsahuje nabídku škol a oborů vzdělání a profesionálně zpracované analýzy o potřebách trhu práce. Součástí je multimediální průvodce volbou povolání, který žákům prostřednictvím krátkých filmů představuje jednotlivá povolání. Pomoc zde najdou i žáci, kteří mají studijní problémy.

Průvodce světem povolání (dostupný na www.occupationsguide.cz)⁵¹

Tyto interaktivní internetové stránky poskytují informace o více než šesti stech povoláních formou textu, fotografií a zvukových dialogů. Součástí nabídky je diagnostika zájmů a dovedností, databáze povolání podle vyučovacích předmětů, oblečení při práci, charakteru pracovní činnosti atd. Jsou zde také uvedeny možnosti povolání pro klienty se zdravotním postižením. Uživatelskou nadstavbu k databázi povolání tvoří moduly Volba povolání a Absolvent. Modul Volba povolání obsahuje čtyři postupy volby, aby si klient mohl vybrat ten, který mu nejvíce vyhovuje. U jednotlivých povolání poskytuje stručné charakteristiky, fotografie hlavních pracovních činností, někdy i nahrávky modelových pracovních dialogů. Modul Absolvent poskytuje pomoc při získávání zaměstnání, včetně psaní životopisu a přípravy na pohovor u zaměstnavatele a obsahuje rady pro nezaměstnané. Zvláštní pozornost je věnována nezaměstnaným.

⁵⁰ <http://www.infoabsolvent.cz> [cit. 2008-04-05].

⁵¹ <http://occupationsguide.cz> [cit. 2008-04-05].

Integrovaný systém typových pozic (dostupný na www.istp.cz)⁵²

Integrovaný systém typových pozic představuje komplexní informační systém o povoláních. Garantem je Ministerstvo práce a sociálních věcí a uživatelům nabízí čtyři sekce: JOBTIP, KTP, DAT CZ a KPM.

JOBTIP – tato sekce je určena lidem, kteří chtějí změnit své zaměstnání, nemohou najít uplatnění ve své profesi. Na základě dotazníku je vytvořen osobní profil uživatele, ze kterého potom vychází doporučení vhodné profese či nastínění možnosti na trhu práce.

KTP – neboli Kartotéka typových pozic obsahuje strukturovaný soubor informací o povoláních a pozicích. Poskytuje informace o pracovních činnostech, charakteru a předmětu práce, pracovních prostředích a podmínkách, zdravotních, osobnostních a kvalifikačních požadavcích.

DAT CZ – neboli Databáze akcí dalšího profesního vzdělávání nabízí širokou škálu vzdělávacích akcí a rekvalifikačních kurzů od řady vzdělávacích společností z celé České republiky. Pomáhá uživatelům najít vhodnou vzdělávací akci či seminář ve zvoleném oboru i regionu.

KPM – neboli Katalog pracovních míst je určen pro personalisty, kteří vytvářejí popis pracovních míst ve firmě.

⁵² <http://www.istp.cz> [cit. 2008-04-05].

Volba povolání (dostupný na www.volbapovolani.cz)⁵³

Tento komerční internetový portál je zaměřen na vše, co souvisí s úspěšnou volbou povolání. Je určen pro žáky, rodiče, pedagogy, školy a výchovné poradce. Celý tento systém slouží jako podpora předmětu Volba povolání na základních školách a Úvod do světa práce na středních školách. Žáci a studenti se učí pomocí e-learningových kurzů, mohou si otestovat svoje schopnosti, znalosti a předpoklady prostřednictvím interaktivně zpracovaných testů, naučí se vyplňovat potřebné formuláře (přihlášku na SŠ, žádost o dávky v nezaměstnanosti). Největším přínosem portálu jsou tzv. prezentační karty, které přehledným a zajímavým způsobem představují jednotlivé profese, školy, firmy i studenty a žáky samotné. Výhodou tohoto portálu je neustálé doplňování informací a aktualizace.

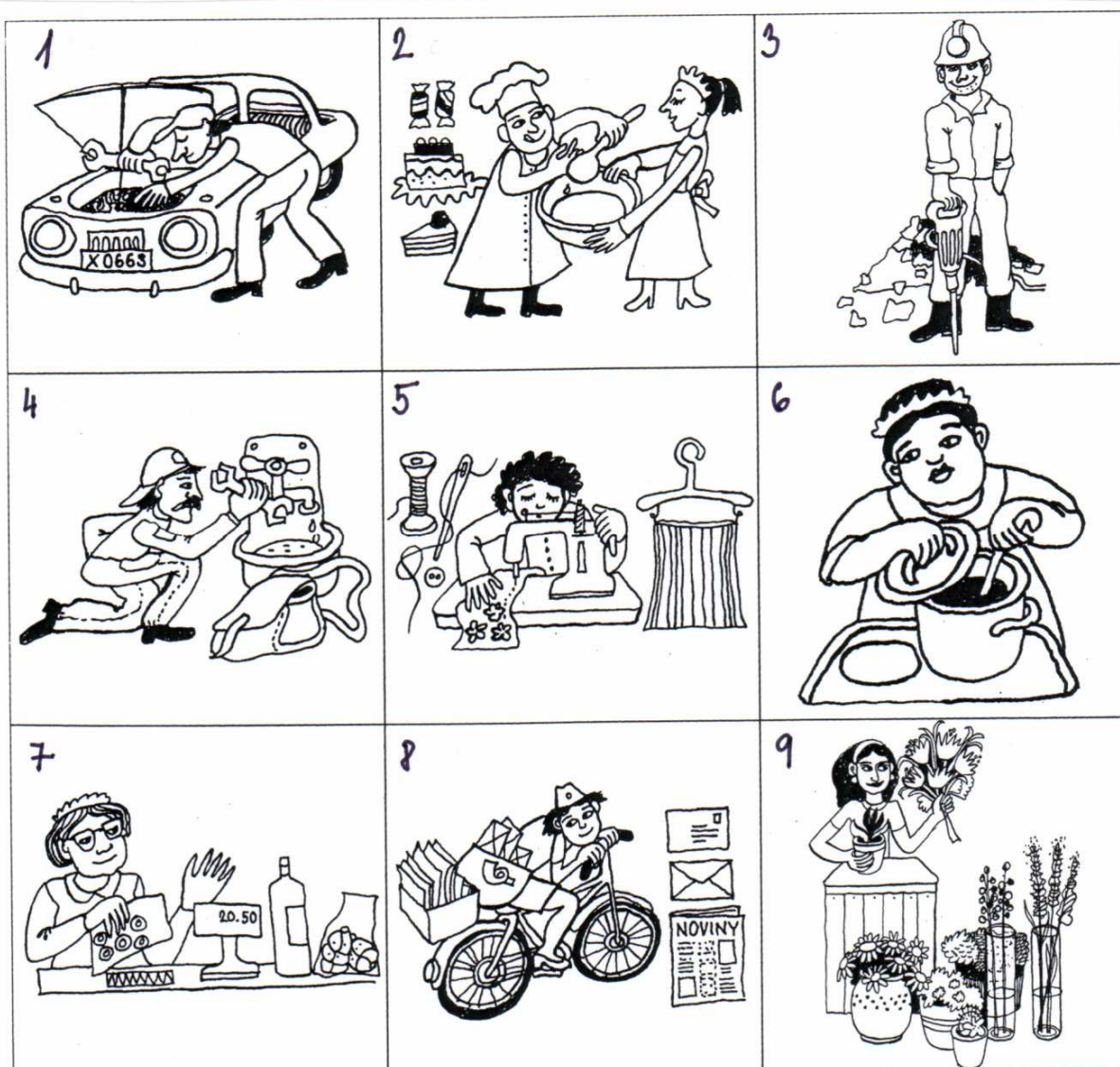
VIP Kariéra (dostupný na www.vip.nuov.cz)⁵⁴

Cílem tohoto projektu je zajistit informační, metodickou a vzdělávací podporu kariérového poradenství a vzdělávání realizovaného ve školách. V rámci projektu je poskytován e-learningový kurz kariérového poradenství eKariéra, který připravuje pedagogické pracovníky pro výuku a poradenské služby v oblasti kariérového vzdělávání a poradenství. Vzdělávací obsah tohoto kurzu je rozdělen do deseti navazujících studijních modulů s následujícími tématy: Úvod do kariérového poradenství, Kariérová dráha a kariérové rozhodování, Orientace ve vzdělávací soustavě a ve vzdělávací nabídce, Orientace ve světě práce, Požadavky světa práce, Vstup na trh práce, Pracovně právní problematika, Sociální souvislosti kariérového poradenství, Komunikace v kariérovém poradenství a Informační zdroje pro kariérové poradenství a možnosti jejich využívání.

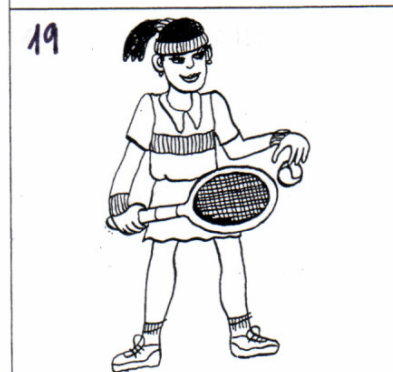
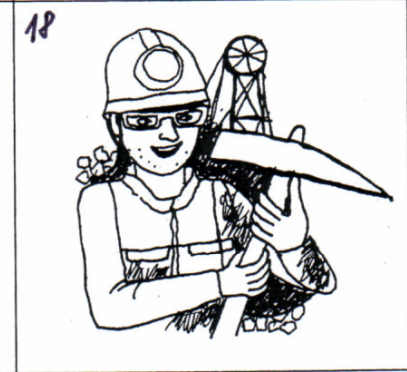
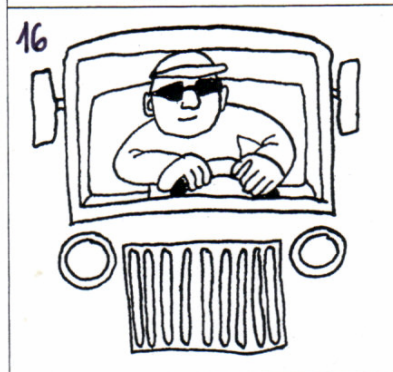
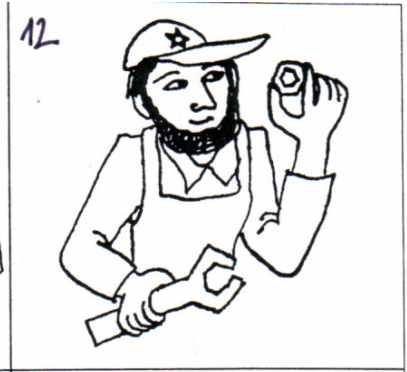
⁵³ <http://www.volbapovolani.cz> [cit. 2008-04-05].

⁵⁴ <http://www.vip.kariera.cz> [cit. 2008-04-05].

Příloha 4 – Obrázky povolání k hodině „Prestiž a hodnota povolání“⁵⁵

⁵⁵ Šikulová, R., Mrázová E., Wedlichová, I. Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy. Most: Hněvín, 2007, str. 110-112.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Badegruber, B. *Otevřené učení ve 28 krocích*. Praha: Portál, 1994.
- Bílý, J. *Výchova k občanství: učební texty pro 6. – 9. ročník základní školy a odpovídající ročníky osmiletého gymnázia*. Praha: NS Svoboda, 1997.
- Blažková, J. *Moje volba*. Most: Hněvín, 2006.
- Čačka, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997.
- Dostálová, R. *Výchova k občanství: didaktický text pro učitele středních škol*. Praha: NS Svoboda, 1997.
- Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1996.
- Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.
- Hlad'o, P. *Aby děti nastoupily do správného vlaku*. *Rodina a škola*, 2007, roč. 54, č. 2, s. 20-23.
- Horská, V. *Volba – příručka pro učitele*. Most: Hněvín, 2001.
- Horská, V., Zemánková, H. *Volba povolání*. Most: Hněvín, 2005.
- Hrachovcová, M., Horská, V., Zouhar J. *Pomáháme při tvorbě ŠVP – vzdělávací obor Výchova k občanství*. Praha: Albra, 2007.
- Kasíková, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997.
- Klímová, M. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: SPN, 1987.
- Krutský, J., Kníže J. *Čím můžeš být*. Praha: Teps, 1977.
- Maňák, J. *Nárys didaktiky*. Brno: PF MU, 1993
- MŠMT ČR *Vzdělávací program Základní škola*. Praha: Fortuna, 1998.
- Mezera, A. *Pro jaké povolání se hodím?* Praha: Computer Press, 2002.
- Mezihorák, F. *Úvod do světa práce*. Olomouc: Votobia, 2006.
- Mojžíšek, L. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- Pospišilová, B., Tyšer, J. *Výchovné poradenství*. Most: Hněvín, 2003.

- Procházková, I., Raabová, E. *Výchova k občanství a demokracii*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001.
- Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003.
- Průcha, J. *Učitel*. Praha: Portál, 2002.
- Ravík, S. *Cesta za životní šanci aneb Jak volit povolání*. Praha: Mladá fronta, 1985.
- Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007.
- Strádal, J. *Jak volit povolání*. Praha: Informatorium, 1995.
- Strádal, J., Nouzová, Z. *Příprava žáků pro profesní orientaci*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995.
- Strádal, J., Úlovcová, H. *Úvod do světa práce*. Praha: Fragment, 1998.
- Šikulová, R., Mrázová E., Wedlichová, I. *Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy*. Most: Hněvín, 2007.
- Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.
- Výchova k demokracii, konstitucionalismu a občanství: sborník příspěvků z Letní školy pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd konané ve dnech 24.-26. 8. 1998 v Olomouci*. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 1999.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Friedmann, Z. *Profesní orientace jako edukační problém*. [online] [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW:

<http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Profesni_orientace.pdf>.

Hlad'o, P. *Svět práce a volba povolání: Studijní text pro učitele* [online]. Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW:

<http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Uvod_do_problematiky_volby_povolani.pdf>.

Výzkum služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR: Souhrnná zpráva. [online] [cit. 2008-03-05]. Praha: NÚOV, 2003. Dostupný z WWW: <<http://vzdelavani.unas.cz/zprava.pdf>>.

http://www.rvp.cz/soubor/RVPZV_2007-07.pdf, [cit. 2008-03-08].

<http://cs.wikipedia.org/wiki/ELearning> [cit. 2008-03-20].

<http://www.8zsmost.wz.cz> [cit. 2008-03-06].

<http://www.infoabsolvent.cz> [cit. 2008-04-05].

<http://occupationsguide.cz> [cit. 2008-04-05].

<http://www.istp.cz> [cit. 2008-04-05].

<http://www.volbapovolani.cz> [cit. 2008-04-05].

<http://www.vip.kariera.cz> [cit. 2008-04-05].